

Sophia Kalliokoski
Högskolan Dalarna
Uppsats i Socialantropologi D
Ht 2008
Antropologen som aktör på biståndsfältet
En studie av antropologens position, uppgifter och roller på
biståndsfältet.
Handledare: Chris Coulter

INNEHÅLL

1. INLEDNING.....	3
1.1 Syfte och frågeställningar.....	3
1.2 Metod.....	4
1.3 Val av informanter.....	4
1.4 Biståndsdiskursen som fält.....	4
2. BISTÅNDSFÄLTET - EN EGEN VÄRLD.....	6
2.1 Logik och struktur.....	6
2.2 Case 1 Exempel på biståndsfältets logik och struktur ; "Att utmana vad andra vill tro på".....	7
2.3 Doxa och dominans.....	9
2.4 Case 2 Exempel på biståndsfältets doxa: "Mer är alltid bättre".....	10
2.5 Retorik och makt.....	11
2.6 Exempel på biståndsfältets retorik: "Världens barn".....	12
2.7 Illusio och symboliskt kapital.....	12
3. AKADEMISK vs PRAKTISK ANTROPOLOGI.....	15
3.1 Historisk tillbakablick.....	16
3.2 Definitioner och innebörd.....	17
3.3 Skillnader mellan akademiker och praktiker.....	18
3.4 Development -ont eller gott?.....	19
3.5 Skillnader mellan development anthropology och anthropology of development.....	20
3.6 Kritik från båda lägren.....	22
3.7 Case 3. Exempel på faktor som överbryggar skillnader: "Den tredje uppgiften".....	22
3.8 Dilemman.....	23
3.9 Exempel på praktisk antropologi: Var går gränsen?.....	24
4. KOMBINATIONEN AV PRAKTISK OCH AKADEMISK ANTROPOLOGI.....	25
4.1 Dilemman.....	26
4.2 Samarbete/utbildning i development.....	26
4.3 Strategier för att behålla sin position på båda fälten.....	27
5. ANTROPOLOGENS UPPGIFTER PÅ BISTÅNDSFÄLTET.....	27
5.1 Antropologens kvaliteter.....	28
5.2 Samla och analysera information.....	28
5.3 Identifiera stakeholders och domän analys.	29
5.4 Policyarbete, planering och implementering.....	30
5.5 Case 4 Exempel på hur antropologi används och hur antropologer arbetar på Sida.....	30

2	
6.	ANTROPOLOGENS ROLLER.....31
6.1	Mäklare, talesman och lärare..... .31
6.2	Lokal kunskap..... .32
6.3	Dilemman med lokal kunskap..... .33
6.4	Ethnodevelopment och Advocacy..... .33
6.4	Dilemman och betänkligheter..... .34
6.5	Case 5 Exempel på när antropologen kommer med "ovälkomna nyheter".....35
7.	ANTROPOLOGENS STATUS PÅ BISTÅNDSFÄLTET..... .36
7.1	Case 6 Exempel på hur antropologiska rapporter kan hanteras på biståndsfältet:
	"Den sanerade rapporten".....36
7.2	Antropologi- "soft science".....38
7.3	Antropologen - en expert?..... .38
7.4	Case 7 Kvalitativa verktyg..... .39
7.5	Case 8 Kulturell kompetens.....40
7.6	Disciplin eller yrke?..... .41
7.7	Case 9 Exempel på att antropologer måste anpassa sig till biståndsfältet:
	"Vi talar olika språk".....41
7.8	Framtida förändringar..... .42
8.	FÖRBÄTTRA SIN POSITION PÅ FÄLTET..... .43
8.1	Strategier..... .43
8.2	Case 10 Exempel på strategi: "Att påverka biståndsfältet".....44
8.3	Övertalning..... .44
9.	AVSLUTANDE DISKUSSION..... .45
10.	LITTERATUR.....50

1. INLEDNING

1.1 Syfte och frågeställningar

Biståndsfältet existerar som en egen "värld". Denna "värld" har en egen logik och egna absoluta värden. Biståndsfältet består av strukturer, regler och krav. Detta påverkar alla aktörer som träder in på fältet. Antropologen är en av dessa aktörer. Antropologen kan bara agera på biståndsfältet inom de ramar som redan existerar där. Detta innebär att han eller hon måste förhålla sig till biståndsfältets struktur och känna till dess spelregler för att lyckas. Bourdieu (1995:129) kallar detta att "skaffa sig en känsla för spelet". Antropologen är en deltagare i detta "spel" på biståndsfältet och intar en specifik position där han eller hon kan agera, beroende på vilket manöverutrymme denna position tillåter. Den teoretiska utgångspunkten för detta resonemang är Bourdieus fältteori. Fältteorin och fältbegreppen går att använda som analytiska verktyg när man undersöker biståndsvärlden och de aktörer som rör sig inom denna värld, för att tydliggöra viktiga relationer, mekanismer och maktförhållanden på fältet.

I denna D-uppsats i socialantropologi kommer jag att fokusera på antropologer som aktörer på biståndsfältet. Jag vill ta reda på hur antropologer arbetar på biståndsfältet och vad som präglar deras arbete. Mitt övergripande syfte med uppsatsen är att illustrera det manöverutrymme som existerar för antropologer på biståndsfältet. För att uppnå detta kommer jag att analysera vilken status och position dessa antropologer har, vilka roller och uppgifter som präglar denna typ av arbete, och vilka hinder och svårigheter som kan drabba antropologiskt arbete inom biståndsvärlden. Eftersom bistånd är ett huvudområde inom den praktiska antropologin kommer jag även att undersöka om denna typ av antropologi på biståndsfältet skiljer sig från den akademiska antropologin. Antropologer intar olika positioner på de olika fälten, och att jämföra olika fält är enligt Bourdieu ett sätt att bättre förstå och tydliggöra det fält man studerar. Har antropologen det förhållande till biståndsfältet som Bourdieu beskriver som *illusio*? Vilka förhållanden, regler och krav påverkar och begränsar antropologens agerande på fältet? Är det möjligt för antropologen att förbättra sin position på biståndsfältet? Vilka är de strategier som antropologen kan använda sig av, och finns det någon vinst för antropologen på biståndsfältet i form av symboliskt kapital?

1 Bourdieu, Pierre 1995 Praktiskt förnuft; Bidrag till en handlingsteori.

1.2 Metod

Uppsatsen bygger på litteraturstudier och intervjuer som jag har gjort med fyra personer med antropologisk utbildning. Dessa informanter har alla erfarenheter från biståndsrelaterat arbete.

Intervjuerna presenteras som case i uppsatsen och följs av korta analyser/kommentarer. Casen presenteras i den löpande texten i anslutning till ett teoretiskt resonemang för att tydliggöra, bekräfta eller problematisera de teoretiska påståendena.

1.3 Val av informanter

Mitt val av informanter har gjorts i åtanke att de representerar olika positioner på biståndsfältet, samt att deras förhållande och inställning till fältet skiljer dem åt. Esse Nilsson (Fil.Kand i socialantropologi, MA i Rural Social Development) arbetar inte praktiskt på fältet utan arbetar med policyfrågor för Sida². Mats Utas (Fil. Dr i antropologi) och Chris Coulter (Fil. Dr i antropologi) har båda arbetat som konsulter för biståndsorganisationer samtidigt som de innehar universitetspositioner. Chris Coulter är även handledare för denna uppsats. Jag kände därför till några av hennes erfarenheter från biståndsfältet och ville ha med dessa, eftersom jag anser att de väl exemplifierar det som jag har funnit teoretiska belägg för. Slutligen är Sverker Finnström (Fil.dr i antropologi) min fjärde informant som endast arbetar med antropologisk forskning utan att vara anställd av någon biståndsorganisation.

1.4 Biståndsdiskursen som fält

Bourdieu's fältbegrepp är ett verktyg för att kunna analysera, konstruera och avgränsa de områden eller "världar" som enligt Bourdieu "lyder under sin egen logik" och "besitter en tillräcklig grad av autonomi" (Broady 1996:61). Alla sociala sammanhang behöver dock inte utgöra ett fält i Bourdieus mening, men detta är något som man först kan ta ställning till efter att ha undersökt den aktuella regionen (Ibid.:63). Jag kom fram till i min C-uppsats (Kalliokoski 2002) att man kan betrakta biståndsdiskursen som ett eget fält, med en egen logik, regler och krav. Jag vill påstå att människorna i de länder som är föremål för själva biståndet/utvecklingen utgör en aktörsgrupp eller en form av intressenter på biståndsfältet, och att de i förhållande till givarna är dominerade. Även mottagarna i biståndsfältet är ju oftast överens om att utveckling innebär att något ska bli bättre, men det existerar stora skillnader i förväntningsnivån på vad

2 Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (Sverige).

denna utveckling ska innebära. Man samlas eller förenas alltså under begreppet utveckling/ bistånd inom biståndsfältet, men detta begrepp slätar ut de många olika förväntningsnivåerna på bistånd/utveckling som existerar (Hjort af Ornäs 1989:206). Bourdieu problematiserar gåvoutbyte i sina texter och hävdar att gåvoutbyte mellan ojämlika parter leder till ett dominansförhållande. Bistånd innebär i många sammanhang att man ger mer än vad mottagaren har möjlighet att återgälda. Detta innebär att man gör dessa människor till underordnade genom att man så att säga försätter dem i (symbolisk) skuld (Bourdieu 1995: 152).

Bourdieu beskriver sociala fält som kamp- och konkurrensfält, på grund av att positioner inom fältet måste erövras. Olika aktörer strider om dessa positioner, men striden kan bara utkämpas inom fältet och utifrån de "spelregler" som existerar på fältet. Alla fält kräver ett förhållande till sina deltagare som Bourdieu beskriver som *illusio*. Detta innebär att man erkänner att fältet är betydelsefullt. Man kanske ger sig in på fältet för att genomföra en revolution och för att strida med de dominerande, men striden kan bara utkämpas om parterna är överens om vad striden handlar om och att det är mödan värt att kämpa om dessa insatser (Ibid:128f). Man måste som Bourdieu uttrycker det: "tro att spelet smakar mer än det kostar" (Ibid.127). *Illusio* är enligt Bourdieus fältteori alltså både en förutsättning för fältet samtidigt som det är en produktion av fältets funktion (Ibid:128). Många av aktörerna på biståndsfältet grundar sitt engagemang i fältet på det förhållande till fältet som Bourdieu beskriver som *illusio*, för andra aktörer präglas förhållandet till fältet av någon annan drivkraft. Varje intressent har dock någon form av framgång eller symboliskt kapital att hämta i sitt respektive sammanhang. Biståndsfältets *illusio* består av föreställningen om att bistånd/utveckling är något gott och kan hjälpa. Detta är fältets absoluta värde och kan inte ifrågasättas inom fältet. Biståndsfältets *doxa*, vad som är rätt form av bistånd vid en viss tidpunkt har dock förändrats kraftigt genom åren. Jag har även tidigare uppmärksammat olika strategier inom biståndsfältet (Kalliokoski 2002). Den rådande svenska *doxa* i dag domineras exempelvis av ett jämlikhetsperspektiv, och vägen till denna dominans har gått via hänvisning till det universella. Olika biståndsorganisationer kan anpassa sig till biståndsfältets rådande *doxa* och på så sätt garantera sin egen position. Biståndsfältets struktur beror på och bevaras

på grund av de förhållanden som råder mellan dels de biståndspolitiska målen, Sidas policy och dels biståndsfältets intressenter och publikens krav. Jag har i min C-uppsats kommit fram

till att biståndsfältet producerar ett intresse i oegennyttan, och att det finns en vinst i att sluta sig till detta intresse i form av symboliskt kapital (Kalliokoski 2002).

2. BISTÅNDSFÄLTET- EN EGEN VÄRLD

2.1 Logik och struktur

Biståndsdiskursen är ett eget fält som är relativt autonomt. Enligt Bourdieu kännetecknas ett

relativt autonomt fält av att det bland annat har sin egen logik.

Autonoma fält har en förmåga

att omvandla utifrån kommande problem till just denna logik (Broady 1996:64). Nolan

(2002:233) skriver att de stora, dominerande organisationerna kan fortsätta år efter år med

projekt som visat sig vara misslyckade i praktiken. Individerna i organisationerna kan mycket

väl lära sig av sina misslyckanden och inneha kunskap för förändring men denna kunskap tar

sig inte in i organisationen och skapar ingen förändring. Anledningen till detta menar Nolan är

att dom helt enkelt inte måste förändra sig. Det är få av de riktigt stora organisationerna som

direkt får erfara effekterna av sina planer, projekt och program. De stora organisationerna är

inte öppna för diskussioner om misslyckande eller självkritik. Enligt Nolan finns det egna

kriterier för ett lyckat projekt inom biståndsvärlden: "Success, for most agencies, means

disbursing the maximum amount of money with a minimum of problems" (Ibid:237).

Biståndsfältets egen logik ger en egen definition på framgång, där det implicita målet med

verksamheten blir att fortsätta verksamheten: "Often,...completed projects are by definition

successful ones, since they pay the way for more projects- and more funding" (Ibid). Ett

exempel på biståndsfältets egna specifika logik är hur

biståndsorganisationer med hjälp av rätt

vokabulär kan konstruera "idealprojekt" utifrån aktuella trender, det vill säga utifrån fältets

rådande doxa, i sina projektansökningar som garanterat ger pengar. Det finns exempel på hur

samma projekt som utförs på samma sätt bara beskrivs på olika sätt genom åren för att passa

de aktuella trenderna inom biståndsdiskursen. Genom att nämna vissa obligatoriska

komponenter i det som anses vara "bra bistånd" kan man räkna med att projektet kommer att

finansieras (Millwood & Gezelius 1985: 192). Nolan (2002:237) hävdar att detta är en

avgörande faktor för att biståndsdiskursen struktur hela tiden reproduceras. Med Bourdieus

termer kan man beskriva det som fältets natur, eftersom biståndsdiskursen kan betraktas som

ett kamp- eller konkurrensfält, där de dominerande strävar efter att behålla sina positioner och

att fältets struktur på så vis hela tiden reproducerar sig själv (Bourdieu 1995:45-46,128).

De firmor och leverantörer som anlitas av organisationerna har ofta mycket praktisk kunskap om vad som fungerar och varför i biståndsprojekt, men är obenägna att kritisera organisationerna. Anledningen är den att biståndsorganisationerna är deras huvudsakliga

kunder och leverantörernas eget mål är att upprätta långsiktiga och goda relationer med organisationerna (Nolan 2002:237). Detta är ett exempel på hur relationerna mellan de olika aktörerna på fältet påverkar och styr fältets struktur. Nolan beskriver de strukturer som existerar inom biståndsindustrin för collusive structures. Olika partners relationer bygger på både samarbete och maskopi. Både biståndsorganisationerna och värdlandet är beroende av varandra. Organisationerna "måste" använda en viss summa pengar på projekt i värdlandet och värdlandets byråkrater är beroende av de pengar som organisationerna bidrar med. Det handlar om ett förhållande i symbios (Ibid). Denna institutionella konservatism, organisationernas ovilja att lära sig och göra dramatiska förändringar är en bidragande orsak till att så många biståndsprojekt misslyckas (Edelman och Haugerud 2005:49). (Exempel på detta följer i case 1 nedan). Från antropologiskt håll har det producerats mängder av analyser över dessa problem, men ofta har den akademiska kritiken liten inverkan på praktiken. Kritiken mot biståndsprojekt är ofta fördömande och erbjuder sällan några praktiska lösningar. Antropologer som ger sig in på biståndsfältet ställs inför detta dilemma: "Our research challenges what others want to believe" (Ibid:48).

2.2 Case 1 Exempel på biståndsfältets logik och struktur:
 "Att utmana vad andra vill tro på".

Sverker Finnström, Fil Dr i antropologi har forskat om kriget i norra Uganda. Hans forskning har finansierats av Sarec som är Sidas forskningsavdelning. I sin forskning hävdar Finnström att det är svårt att tala om en demokratiutveckling samtidigt som man har ett pågående krig i Uganda. Man måste få slut på kriget innan man kan ha någon avsiktlig utveckling. Finnström berättar att han som en indirekt del av sin forskning sett det humanitära biståndet på nära håll och utvecklat en mer eller mindre kritisk hållning. Finnström beskriver hur det humanitära biståndet har blivit en del av kriget i Uganda. "Kriget fortgår och lösningen på kriget tycks vara att pumpa in mer humanitärt bistånd. Men det löser inte grundproblemen som ligger bakom konflikten, det lindrar bara symtomen. Regeringen i Uganda tjänar ganska mycket på att västvärlden står för det humanitära biståndet, då kan regeringen helt enkelt använda sina resurser till det den vill, och det är att bygga upp en militärapparat. Det handlar om en militarisering av statsapparaten, en utveckling mot en renodlad militärdiktatur", menar Finnström. Ugandas nationella budget består till ungefär 50% av biståndspengar, det har varit

så i många år. Indirekt stöder vi militären eftersom Ugandas regering inte behöver fokusera på det civila, humanitära när vi bedriver bistånd där. Finnström menar att Sida ger mycket stöd till humanitära organisationer och borde kräva av dessa organisationer att de ska ha någon slags konsekvensanalys: "Vad kommer att hända om vi ger oss in i den här konflikten? Hur påverkar det lokala maktstrukturer? Vilka kommer att tjäna på det? Ofta tänker vi på humanitär hjälp som något akut i en katastrof, men det behövs även ett långsiktigt perspektiv, säger Finnström. I Uganda har kriget pågått i mer än 20 år, det har blivit permanent. Det som var tänkt som en tillfällig lösning har blivit permanent. Och det måste man ha en beredskap för när man ger sig in i konflikten" säger Finnström. Sida och UD (Utrikesdepartementet), bör

inte bara ställa högre krav på de regeringar de samarbetar med. Sida måste också ställa högre krav på de humanitära organisationer de stödjer, menar Finnström. Finnström har försökt genom åren att besöka Sidas huvudkontor och UD för att ta upp dessa frågor, men det är helt beroende på vilka individer som jobbar där om de är intresserade eller inte. Finnström menar att det kan bero på att hans forskning inte bekräftar de bilder av kriget i Uganda som Sida har. Uganda har haft många år av politiskt kaos. Från Sveriges håll har man investerat mycket i Uganda och hoppats väldigt mycket på den nuvarande regeringen, trots allt. Sverige har betraktat Uganda som ett framgångsland. På samma sätt investerade Sverige mycket i Zimbabwe, sen upptäckte man att det inte gick riktigt så bra där som man hade tänkt sig. "Man har svårt att inse att det går käpprätt åt skogen" säger Finnström. Fast problemen blir uppenbara tar det lång tid att förändra biståndet. Det tar väldigt lång tid att revidera exempelvis budgetstöd till Uganda, menar Finnström. I sin bok *Living with bad surroundings* (2008a), som bygger på avhandlingen, ger Finnström exempel på hur ignorans i stället för empirisk kunskap blivit en slags ledstjärna från biståndsgivarnas sida. "Ju mindre vi vet om ett krigs orsaker och sociopolitiska historia, och ju mindre vi interagerar med våra lokala medarbetare och mottagare av den humanitära hjälpen, som resonemanget ibland tycks gå, desto mer neutrala är vi" (Finnström 2008b). Finnström beskriver vidare att enligt hans erfarenhet så vill sällan humanitära organisationer analysera den egna rollen de spelar när de agerar i krigsdrabbade områden där det existerar strukturförändringar och djupgående samhällsproblem. Neutralitet blandas ihop med en "antideltagandets ideologi". "Relationen mellan givare och mottagare måste blottläggas och problematiseras, likaså relationen mellan militära och humanitära insatser, och även det mer långsiktiga biståndets roll i allt detta. Ingen hjälp, inte ens den humanitära, är neutral" (Finnström 2008b). Finnström menar att det är naivt att tro något annat, dessutom spelar en sådan naivitet ickedemokratiska regeringar i händerna, som fallet Uganda så tydligt visar. Detta case är ett exempel på den institutionella konservatism och organisationers ovilja att göra dramatiska förändringar som Edelman och Haugerud (2005:49) också beskriver. Finnström menar att Sverige och Sida har en syn på Uganda som framgångsland, och det kan man med Bourdieus termer beskriva som en del av biståndsfältets egen logik (Bourdieu

1995:45-46,128). Utifrån den logiken väljer man att fortsätta bedriva verksamheten och har svårt att ta till sig kritik och att göra dramatiska förändringar. Finnström berättar att Sida och UD visat lite intresse för hans forskning och den kritik han presenterat. Finnströms resonemang kring antideltagandets ideologi stämmer också väl överens med det Nolan (2002:237) hävdar, då han säger att framgång för biståndsorganisationer innebär att man med så lite problem som möjligt ska spendera så mycket pengar som möjligt. Eftersom Ugandas nationella budget dessutom till 50% består av biståndspengar kan man tveklöst hävda att landet lever i en slags symbios med biståndsvärlden, och att förhållandet mellan regeringen och biståndsgivarna utgör det som Nolan kallar för collusive structures (Ibid).

2.3 Doxa och dominans

Biståndsmyndigheter och biståndsorganisationers sätt att arbeta uppfattas ofta som rationellt och neutralt, men bakom denna effektivitet döljer det sig ett osynligt maktutövande, som ofta förblir just osynligt, eftersom den praktiken som utövas uppfattas som rationell (Escobar 1995:105f). Biståndsmyndigheternas och biståndsorganisationernas "system of rational action" måste förstås i kontexten av organisationernas egna tolkningar, produktion, mål och praktik (Ibid). Nolan (2002: 233) menar att det dominerande paradigmet inom biståndsindustrin begränsar nästan allt vad man gör, hur man gör det och hur saker och ting tolkas. Han beskriver detta som "the technicist mindset". Detta paradigm kan härledas från de discipliner som dominerat biståndsdiskursen historiskt sett, det vill säga ekonomi, ingenjörskonst, revision och finans. Verkligheten tenderar att kvantifieras, effektiviseras och analyseras utifrån siffror och formler. "The technicist mindset" begränsar det som är viktigt och värt att veta inom bistånd till det som går att mäta. Detta rationella tekniska tillvägagångssätt är en konstruktion från väst som baseras på kontroll, fart och effektivitet. Målet är alltid tillväxt. Den självklara utgångspunkten som präglar detta synsätt är att mer, större, starkare, längre osv. är samma sak som bättre. Vad specialisterna inte vet är inte värt att veta. Vanliga människor har inte tillgång till deras kunskap och resultat (Ibid: 233). Men i verkligheten existerar ofta andra förutsättningar. Biståndsfältets krav på effektivitet kan komma att gå före de verkliga behoven. De länder/samhällen som egentligen har de allra största behoven av bistånd är också de länder där biståndet fungerar sämst. Biståndet fungerar minst effektivt i länder där det behövs mest, på grund av faktorer som bristande demokrati, svaga samhällsstrukturer, korruption mm. Denna biståndsparadox har fått konsekvenser när det gäller vilka länder som ska bli föremål för bistånd. Man satsar på länder som kanske inte har de största behoven men där man istället kan uppmäta bättre effekt av själva biståndet (Odén 2006: 160). Med Bourdieus termer kan man beskriva detta som fältets doxa, det vill säga i det här sammanhanget tron på vad som är rätt form av bistånd. Bourdieu beskriver doxa som en tro utifrån vilken man uppfattar världen. Men denna tro är egentligen djupare än alla andra former av tro, eftersom den inte uppfattas som någon tro, utan snarare som något självklart (Bourdieu 1995:131). På samma sätt uppfattas "the technicist mindset" av sina

anhängare, som en rationell och självklar syn på hur bistånd bäst ska bedrivas.

Som antropolog från väst är det ett dilemma att sätta sig in i och representera andra kulturer, samtidigt som man försöker förstå, och ta avstånd från sina historiska rötter i västs rationalitetstänkande och förpliktelse till utveckling (Arce and Long 2000:1). Man kan

konstatera att det är lika svårt för en antropolog som för andra specialister som arbetar med bistånd att påverka redan fastställda idéer och praktiker (på biståndsfältet): "workers in the aid industry have to bow to pressure from clients, consultancy firms, donor organizations and the whole aidsystem if they are to continue to work in aid" (Griffith cit i Edelman and Haugerud 2005:49). Detta är biståndsfältets spelregler, vilka styr och begränsar antropologens agerande på fältet.

2.4 Case 2 Exempel på biståndsfältets doxa: "Mer är alltid bättre"

Mats Utas Fil. Dr i antropologi har arbetat som konsult för Röda Korset i Liberia. Röda

Korset utarbetar praktiska program för före detta barnsoldater. För att kunna reintegrera dessa

barn i samhället erbjuder man dem en yrkesutbildning. Utas uppgift var att ge Röda Korset

råd om vilka typer av utbildningar som programmet skulle bestå av. Utas beskrev för Röda

Korset att yrkeskategorierna mekaniker, snickare och sömmerskor redan fanns i överflöd i

området. Utas gav därför tydliga instruktioner att Röda korset inte borde satsa på att utbilda

fler personer till samma yrke, eftersom det leder till en framtid i arbetslöshet. Många

arbetslösa söker sig sen in till staden och där finns redan ännu fler arbetslösa, vilket kan leda

till att man är tillbaka på ruta ett börjar leva på gatan och kanske väljer att rekryteras av

rebellrörelser igen. I stället gav Utas Röda Korset rådet att leta upp behovsområden lokalt.

Han föreslog att man borde satsa på att utbilda personer som kan tillverka nät som skyddar

risskörden, något ingen längre kom ihåg hur man gör. Trots detta valde Röda korset att

investera enorma pengar i att utbilda mekaniker i ett område där det knappt finns några bilar

eller generatorer. Utas förslag om nättillverkning behövde en särskild strategi och det skulle

bli lite svårare att få fram lärare osv. För att utbilda mekaniker fanns redan en färdig modell

och kursplan inom Röda Korset. Utas beskriver detta som ett exempel på hur

biståndsorganisationerna väljer det projekt som kan producera ett resultat som ser bra ut på

papperet. "Resultatet i det här fallet var att 300 barn kom bort från gatan under tiden de gick

sin yrkesutbildning. De lär sig en massa färdigheter och får med sig en egen liten verktygslåda

när de slutar- men sedan får de inget jobb och blir dubbelt så bittra" säger Utas. Han menar att

i förhållande till att visa att man hjälpt 30 före detta barnsoldater att bli reintegrerade i

samhället genom en yrkesutbildning slår 300 mekaniker högre.

"Biståndsorganisationerna har

hela tiden kravet på sig att producera för att få mer pengar. Konkurrensen om pengar från FN är stenhård, och ju fler man hjälpt, desto bättre", säger Utas. Men kvaliteten av resultatet är inte lika viktig. "Tyvärr är det ingen som frågar efter mjuka fakta, vad händer sen? Siffror reglerar inom biståndsvärlden. Som antropolog är det svårt att övertyga biståndsgivarna om man inte kan använda siffror. Allt som inte går att beskriva med statistik är flum", säger Utas. Detta case exemplifierar hur kvantitet går före kvalitet vilket i sin tur är en produkt av det rådande tankesätt som existerar på biståndsfältet, "the thechnicist mindset" (Nolan 2002:233). Att utbilda fler mekaniker är utifrån ett kvantitetstänkande en rationell åtgärd men bara inom och enligt biståndsfältets egen logik. Biståndsfältets krav på effektivitet och produktion gick i det här fallet före de verkliga behoven. Den färdiga modellen för mekanikerutbildningen skapade mindre problem, än det förslag som antropologen kom med och det är ytterligare ett

exempel på en slags "antideltagandets ideologi". Det viktiga blir på något sätt att slutföra projektet och att det ska se bra ut på papperet. Antropologen har i det här sammanhanget en annan "världsbild", ett holistiskt perspektiv och sätter sig in i det lokala sammanhanget och försöker lyfta fram lokal kunskap.

2.5 Retorik och makt

Inom det fält som biståndsdiskursen utgör existerar egna modeller för hur människor, länder och kulturer presenteras genom en specifik retorik. Väst (de dominerande) har makten att

homogenisera och kategorisera andra människor och grupper på fältet.

Utifrån en objektiv och

empirisk sats kan man uppfinna tredjevärlden och dess människor utifrån (Escobar 1995:6-8,

Gardner and Lewis 1996:21). Själva begreppet development är långt ifrån neutralt. Människor

i väst kan inte beskriva sig själva som att de innehar kunskap och är utvecklade om inte

motsatsen existerar. För att ett land ska kunna bli föremål för bistånd måste det först klassas

som outvecklat eller underutvecklat (Hobart 1993: 2). Begreppet

development innehåller

därför en relationell egenskap (Bourdieu 1995:16) och existerar alltså i förhållande till

egenskaper som väst besitter, det vill säga utveckling och kunskap.

Bilder, information, data,

idiom och tolkningar av utvecklingsfrågor är selekterade och inte nödvändigtvis korrekta.

Man kan till och med säga att vokabulär som används inom

biståndsdiskursen snarare

producerar än reflekterar objektiven för de ingripanden som ska göras (Arce and Long 2000:

37, 39).

Som en produkt av "The technician mindset" menar Nolan (2002:235-236) att det har

utvecklats en slags biståndsretorik vilken han kallar för "development narratives". Dessa

berättelser handlar om varför världen ser ut som den gör, varför vissa är rika och vissa fattiga.

Dessa berättelser hjälper oss att definiera relevant data, att tolka och exkludera. Nolan

beskriver dessa berättelser som allegorier eller "fabler" som presenterar en modell för hur

man ska tänka runt en situation, vilka som är hjältar och bovar i dramat.

Ett exempel på en

sådan berättelse är "the traditionbound peasant". Människor i väst är så rika därför att de är

goda, hårt arbetande, utbildade, effektiva, produktiva osv. De människor som representerar

icke-väst är fattiga därför att de är dåliga, med innebörden motsatsen till allt som väst

eftersträvar. Ett annat exempel på en berättelse är "the noble savage" som ger motsatt

budskap; människor i väst är dåliga och icke-väst är goda. Människor i väst är giriga,

hänsynslösa, exploaterande och aggressiva medan de andra är svaga,
oskyldiga, utnyttjade
osv. Dessa typer av berättelser kan peka på valmöjligheter och eventuella
lösningar och de

kan hjälpa till att sätta fokus på vissa saker inom biståndsdiskursen som annars skulle ha blivit ignorerat. Men det är mycket problematiskt när en berättelse blir uppvärderad till axiom. Då kan den hindra biståndsplanerare att ta reda på hur verkligheten ser ut i den lokala kontexten, och om man slår sig till ro i tron på en viss berättelse minskar behovet att söka efter faktorer som kan falsifiera denna (Ibid).

2.6 Exempel på biståndsfältets retorik: "Världens barn"

Ett svenskt exempel på denna typ av retorik finns i begreppet "världens barn". Många olika biståndsorganisationer i Sverige som arbetar för barn i världen har samlats under den rubriken när det gäller insamlingar och sänder även en mycket populär tv-gala som återkommer varje år. Men varför beskrivs fattiga barn i olika länder som "världens barn" medan svenska barn bara tillhör sina föräldrar? Begreppet "världens barn" skapar sympati som implicit bygger på ansvar och dominans från väst. Människor i väst har makt att definiera de andra. Biståndet utgår på så sätt ifrån de som har makt (Escobar1995:6-8). Väst "äger" biståndskonversationen genom att skapa och upprätthålla dessa typer av berättelser (Nolan 2002: 237). Detta är ett exempel på en dold maktrelation på biståndsfältet, även om tillvägagångssätten inom fältet kan uppfattas som rationella och neutrala (Bourdieu 1995:16).

Ordförande för Världens barn, Charlotte Petri Gornitzka säger angående tv-insamlingsgalorna för Världens barn, att det existerar en slag dubbelmoral i att svenska folket ska behöva bli underhållna för att kunna känna solidaritet med världens fattiga barn. Folk borde kunna skänka pengar ändå menar hon. Men man fortsätter med samma koncept år efter år eftersom man vet att just denna form av insamling inbringar mycket stora summor (uppskattningsvis 35 miljoner kronor per gala), och det går före frågan om det är moraliskt rätt eller inte, menar Petri Gornitzka (Rosander 071012). Detta är ett exempel på hur agerande inom biståndsfältet har anpassats till publikens krav som i sin tur konserverar biståndsfältets struktur.

2.7 Illusio och symboliskt kapital

Biståndsfältets Illusio bygger på goda syften, och en tro på att bistånd i grunden är bra och kan hjälpa människor. Detta illusio har en grund i en föreställning om skuld och orättvisa i världen. Biståndsgivande är ett sätt att betala av på den skuld vi känner inför de olika förutsättningarna mellan fattiga och rika i världen. Genom bistånd kan vi som lever gott i väst rentvå vårt samvete något och hjälpa till att göra livet lite lättare för fattiga människor som

svälter. Genom att bekosta biståndshjälp med skattepengar kvantifierar svenska folket och dess politiker sin solidaritet i kronor och ören (Hjort af Ornäs 1989: 206, Karlström1996:129)

Goda syften försvarar alltså fältets verksamhet. Att bistånd kan hjälpa är något man inte kan ifrågasätta inom fältet. Solidaritet med fattiga länder har angivits vara tillräckligt och överordnat alla andra skäl för att bedriva bistånd från Sveriges sida (Berg 1987: 205f). Men bistånd kan även komma oss själva till godo, även om detta syfte är mindre explicit. Skäl för bistånd kan vara strategiska motiv, exempelvis att stärka regimers stabilitet och militärstrategisk kontroll, eller kommersiella motiv som kontroll över råvaror eller marknadstillträde. Inom biståndsdiskursen är det dock ganska svårt att skilja på motiv, mål och effekter av bistånd. Som exempel kan nämnas att biståndsmålen i Afrika explicit är fattigdomsbekämpning, men implicit innehåller migrationspolitiska motiv, att minska antalet asylsökande och andra immigranter hit till Sverige (Odén 2006: 13). Det finns mycket som talar för att antropologer som väljer att arbeta med bistånd faktiskt drivs av fältets illusio, det vill säga att man erkänner att fältet är betydelsefullt och värt att satsa på. Detta förhållande mellan aktörerna och fältet är en förutsättning för fältets existerande, samtidigt som det är en produkt av fältets funktion (Bourdieu1995:127-128).

Efter många misslyckade biståndsprogram på 1970-talet flyttades fokus inom development policy från enbart ekonomisk tillväxt till den sociala sidan av utveckling. Antropologisk kunskap började efterfrågas hos biståndsinstitutioner och organisationer och underdisciplinen development anthropology växte fram. Detta skedde samtidigt med en svacka för antropologer på den akademiska arbetsmarknaden. Ferguson skriver: "Many anthropologists thus came to development with a strong sense of theoretical and political purpose, determined to bring anthropological knowledge to bear on the great problems of poverty, exploitation, and global inequality" (Ferguson 2005: 147). Edelman och Haugerud (2005:41) är eniga med Ferguson att intresset hos antropologer för biståndsdomänen inte är styrt av arbetsmarknaden, även om det från början sammanföll med färre positioner på den akademiska arenan. Edelman och Haugerud konstaterar angående antropologer som arbetar inom biståndsdomänen att: "Such work attracts individuals who believe they can help to alleviate human suffering or reduce the negative impact of- and sometimes help to end- policies with which they disagree" (Ibid).

Så här svarar tre antropologer som jag intervjuat på frågan; Vad är det som driver dig att arbeta med bistånd?

Mats Utas, Fil.Dr: "Att jag vill att saker ska fungera bättre, jag vet vad som fungerar dåligt, därför tycker jag också att jag bör uttala mig. Jag har arbetat med barnsoldater och lärt känna dessa människor väl. Jag tycker väldigt bra om dem och respekterar dem och jag vill att deras liv ska bli så bra som möjligt. Jag lider av att det går enormt mycket pengar till den typen av projekt som jag har beskrivit, men sedan så fungerar det så dåligt i slutändan. Det finns saker

som är lätta att göra något åt, om man bara har rätt kommunikation".

Chris Coulter Fil.Dr : "Vi som antropologer har så mycket kunskap som kommer från ett helt

annat håll än finansiärernas, biståndsorganisationers/ myndigheters.

Antropologin kan erbjuda

så mycket, vi har i grunden ett 'bottom up' perspektiv, medan dom har ett 'top-down'

perspektiv på det som görs. Därför vill jag vara med och påverka".

Sverker Finnström Fil Dr: "Jag tycker mig ha sett så mycket, jag tycker att jag har saker och

ting att säga om det. Vi lever i en orättvis värld som fördjupas, lite på grund av biståndet" (läs

mer om Finnströms resonemang kring detta i case 1 och 7).

Uttalandena visars att man som antropolog mycket väl kan ha en kritisk inställning till fältet,

men man väljer att arbeta inom fältet för att kunna skapa förändring.

Detta stämmer väl med

Bourdieu's resonemang kring fält då han skriver att vissa ger sig in på fältet för att genomföra

en "revolution", men att kampen mot de dominerande bara kan utkämpas inom fältet och efter

fältets egna spelregler. Men detta sker bara om man tror att det är mödan värt, och att "spelet

smakar mer än det kostar" (Bourdieu 1995:127-128). Att drivas av fältets illusio kan kopplas

till den passion för oegennyttan som Bourdieu talar om. För att

oegennyttan ska vara möjlig

rent sociologiskt krävs ett möte mellan olika habitus som redan är disponerade att vara

oegennyttiga och universum där oegennyttan belönas (Ibid:137,139). Ett sådant universum

utgör biståndsfältet och antropologer som väljer att arbeta där kan mycket väl vara

personligheter med habitus disponerade att vara oegennyttiga. De

antropologer jag har

intervjuat i denna uppsats menar att de har kunskap som är viktig för fältet och de vill dela

med sig av denna kunskap, för att skapa förbättringar och för att hjälpa människor som har det

svårt. Detta får mig att tänka på Bourdieu's resonemang kring adelskapets

habitus som starkt

sammankopplas med devisen "adelskap förpliktigar". Oegennyttan och

givmildhet ingår i

definitionen av adelsmannen själv, av hans (högre) väsen. Bourdieu menar att adelsmannen inte kan låta bli att vara oegennyttig och givmild "det är starkare än han". På samma sätt kan man som antropolog vara inriktad och handla mot goda syften på biståndsfältet. Det finns en samverkansrelation mellan agenterna och den sociala världen som är infra-medveten och infra-språklig menar Bourdieu. När agenterna handlar använder de ständigt teser som de inte har

formulerat som teser. Agenterna, i det här fallet antropologer som ger sig in på biståndsfältet kan vara inriktade mot mål utan att konkret ha ställt upp dem som mål (Ibid: 130).

Biståndsfältet kräver dock att man agerar på fältets egna villkor, och när man följer spelets regler kan man inta en bättre position. Dessutom finns en vinst i att som antropolog ge sig in i biståndsfältet, nämligen symboliskt kapital. Symboliskt kapital är det som gruppen/fältet erkänner som värdefullt (Ibid: 97). Symboliskt kapital grundar sig alltså på gruppens trosföreställningar (Broady 1996:41) och kan i biståndsfältet bestå av det förtroende, anseende och högaktning det innebär att arbeta som antropolog inom en biståndsorganisation med ett tillsynes oegennyttigt motiv. Eftersom biståndsfältet explicit präglas av detta oegennyttiga och icke-ekonomiskt tänkande, kan man mycket väl se det symboliska kapitalet som en form av belöning inom fältet. Det symboliska kapitalet måste uppfattas av sociala agenter med perceptionskategorier som gör att de kan känna igen det och tillskriva det ett värde. Det är alltså inte nödvändigtvis ett symboliskt kapital inom den akademiska världen att ha arbetat med bistånd som antropolog. Men inom biståndsfältet som utgör ett universum där oegennyttan belönas blir insatsen och det arbete man gör till ett symboliskt kapital (Bourdieu 1995:60, 97). Detta är dock inget som agenterna på fältet behöver ha tänkt ut i förväg som en slags nyttokalkyl över sitt handlande. Bourdieu menar att agenter inom ett fält får "en känsla för spelet", och det i sin tur belönas med bättre positioner och symboliskt kapital utan att agenterna själva satt upp det som ett medvetet mål (Ibid:127,133).

3. AKADEMISK vs PRAKTISK ANTROPOLOGI

"Why does anthropology, more than any other social science, appear to make such heavy weather of this distinction?" (Grillo 1985:9). Antropologer som ger sig in på biståndsfältet kan uppleva att de hamnar i den konflikt som funnits mellan praktisk och akademisk antropologi sedan långt tillbaka i tiden. Malinowski skrev redan på sin tid att "vissa tror att det är en fundamental skillnad mellan praktisk och akademisk antropologi" (Malinowski cit. i Edelman och Haugerud 2005:40, min övers.). Bourdieu som tillämpar en relationell vetenskapsfilosofi, menar att man för att förstå ett fält även behöver se på fältets relationer till andra fält och framförallt fältets förhållande till makt (Bourdieu1995: 7, 445-48, Broady 1996:63). Därför kommer jag nu att undersöka biståndsfältets relation till det akademiska

fältet. Vilka faktorer utgör den påstådda fundamentala skillnaden mellan praktisk och akademisk antropologi och finns det faktorer som överbryggat detta gap?

3.1 Historisk tillbakablick

1929 dyker termen practical upp i Malinowskis paper Practical Anthropology. Termen applied används i tryck första gången av Radcliffe-Brown 1931. Generellt sätt räknades följande fyra aktiviteter som practical eller applied anthropology under 1930-talet (Grillo 1985:5):

1. Forskning i kolonierna på samtida samhällen, speciellt fokus på kulturell kontakt, senare kallat social förändring.
2. Forskning med inriktning på ett antal specifika problem eller bekymmer för koloniala administratörer. Denna forskning förekom även utan administratörerna förfrågan och önskemål.

3. Anskaffande av information och/ eller råd till dessa administratörer.

4. Involvering av antropologer i träning av administratörer.

I flera av dåtidens beskrivningar av applied anthropology ingår samarbete med regering och

samband med development (Grillo 1985:6) Onoge säger: " If applied anthropology of the

1930s were like this, then there might be some justification for describing it as applied

colonialism" (Onge cit i Grillo 1985:11). Men tillbakablickar på verkligheten visar också en

annan bild. Samarbetet mellan antropologer och kolonialadministratörer var långt ifrån

oproblematiskt. För det första var många kolonialadministratörer mycket skeptiska till

antropologer eftersom de ansågs producera material som hade för lågt värde för deras agenda.

För det andra var antropologerna själva mycket motsträviga att bli involverade i en relation

med kolonialadministratörerna. Den roll kolonialadministratörerna ville att antropologerna

skulle ta på sig var att organisera människor på ett praktiskt sätt för att göra administrationen

mer effektiv. Detta var väldigt få antropologer intresserade av (Gardner and Lewis 1996:34). I

praktiken var direkta samarbeten mellan antropologer och kolonialadministratörer unika.

Många insåg dessutom att den koloniala eran hade en begränsad framtid och satsade på en

karriär inom akademien (Grillo 1985: 11-12).

Två teoretiska frågor påverkade och bromsade framväxten av applied anthropology.

Funktionalismen betonade inte social förändring, utan hade en statisk syn på samhället. Man

tenderade att starkt betona de aspekter i ett samhälle som bevarade dess struktur istället för

hur samhällen förändras över tid. Detta utmanades av kulturelrelativismen som i sin tur kom

med det etiska ifrågasättandet av att blanda sig i andra kulturer. Det uppstod en klyfta mellan

de som hellre ser att antropologin som disciplin ska vara mer "open-ended" och teoretisk, och

de som menar att antropologin kan vara ett verktyg för "social ingenjörskonst", för att kunna förbättra livsvillkoren för de fattiga människorna på vår jord (Gardner and Lewis 1996:28-29). I efterkrigstiden ökade behovet inom antropologin att skapa sig en egen agenda. Man reserverade sig mot kolonialmakten eftersom man ansåg att den styrde och begränsade forskningen. En rörelse mot applied anthropology, växte fram och practical anthropology fick en låg status (Grillo 1985:15, Gardner and Lewis 1996:34-36). Praktiskt arbetande antropologer betraktades i många sammanhang som "andra klassens" antropologer. Attityden till applied anthropology var att det betraktades som ett yrke för "the half-baked". Akademisk antropologi däremot betraktades som "riktig" antropologi där antropologen arbetade med "ädla, självvalda ämnen (Gardner and Lewis 1996:36)".

3.2 Definitioner och innebörd

Termen applied eller practical anthropology är omdebatterad och har definierats på olika sätt genom åren. Malinowski efterlyste en praktisk antropologi som skulle fokusera på "the changing native", vilket skulle vara av stor nytta för människorna i kolonierna. All antropologisk forskning som varit till hjälp för regeringar kunde beskrivas som practical anthropology menade Brokensha på 1960-talet. Mair satte likhetstecken mellan applied anthropology och social förändring/utveckling under samma period. Foster menar att applied anthropology refererar till de professionella aktiviteter som bedrivs av antropologer "[...] in programs which have as primary goals changes in human behavior believed to ameliorate contemporary social, economic and theoretical problems, rather than the development of social and cultural theory" (Foster cit i Grillo 1985:5). Gulliver definierar applied anthropology som "Research specifically oriented to administrative and development problems, together with some degree of responsible participation in utilizing the result of such research" (Gulliver cit. i Grillo 1985:6) Gulliver betonar att practical anthropology både innebär en specifik forskningsorientering och ett specifikt sätt att presentera denna forskning och användandet av resultatet (Gulliver 1985:37). Det har alltid funnits antropologer som har velat använda sin kunskap för ett praktiskt ändamål. Ett huvudområde för applied anthropology är bistånd. Efter andra världskriget ökade de formella möjligheterna för antropologer att få anställning inom olika biståndsorganisationer och biståndsmyndigheter. Antropologer började successivt även ta

anställning utanför akademien inom offentlig administration, social
arbete, jordbruk och
hälsovård. Men också inom den privata sektorn när det gäller exempelvis
företagsledning och

privata industrier (Gardner and Lewis 1996: 26-28). Termerna applied och practical har använts på så många olika sätt och referat till så många olika typer av aktiviteter att man kan ifrågasätta dem, menar Grillo (1985:5). Det har alltid funnits en mängd varierande forskning som har klassats som applied. Listan över olika aktiviteter som har betraktas som applied anthropology är lång (Ibid:7).

Exempel på applied anthropology:

1. Att ägna sig åt väsentlig, betydelsefull forskning som kan komma till användning.
2. Forskning rörande samtida sociala och politiska angelägenheter, för att bidra till kunskap om dessa och eventuellt informera i officiell debatt.
3. Forskning runt frågor av intresse för policyarbetare eller annan potentiell användare, när man själv inte är engagerad i policyarbete.
4. Forskning inom anthropology of development.
5. Problemorienterad forskning med kund-leverantör förbindelse.
6. Forskning och deltagande i policy planering som professionell aktör.
7. Agera som medlare, talesman, förhandlare, eller expertvittne för ett samhälle i relation med en annan instans.
8. Action anthropology
9. Revolutionary anthropology, Partisan anthropology, Committed anthropology och Liberation anthropology.

Det är ett misstag att anta att applied bara gäller en viss typ av forskning. Gemensamt för de listade aktiviteterna är att de alla innehåller en mångfald av mål och en stor variation av relationer till människor av olika slag (Grillo 1985:7). Grillo föreslår att man istället ersätter de tidigare definitionerna med en mycket bredare innebörd av applied eller practical anthropology som "contextually defined professional activity"(Ibid).

3.3 Skillnader mellan akademiker och praktiker

Generellt sätt har praktiskt arbetande antropologer mer intensiv och extern press på sig att ta beslut, i förhållande till akademikerna. Akademikerna har väldigt få tidtabeller att följa medan praktikerna har frekventa tidtabeller och snabba deadlines. När det gäller arbetsrelationer har akademikerna kollegiala och informella arbetsrelationer. Mycket av akademikernas arbete sker oberoende av andra. Praktikerna å andra sidan måste infoga sig i hierarkiska och formella relationer och deras arbete sker ofta i samråd med andra (Nolan 2002:71-73). Akademikern kan beskrivas förenklat och något idealiserat som den mest neutrala och objektiva, medan praktikern är en anhängare och hans/hennes förpliktigande är att lyckas. Även målbilden skiljer sig åt, vilket har kommenterats i tidigare kapitel. Förenklat kan man säga att

akademikern är intresserad av beskriva världen medan praktikern vill förändra den. Praktikern

är ofta polyvalent medan akademikern ofta är högspecialiserad. Akademiker tenderar att angripa problem från en teoretisk utgångspunkt, medan praktikerna försöker integrera flera synvinklar. När det gäller aktivitetsfokus tenderar akademikerna nivå av analys och abstraktion att antingen vara väldigt hög eller väldigt låg, medan praktikerna fokuserar på ett mellanting och betoning på implementering. Slutligen är akademikerna mer oberoende i förhållande till praktikerna som är direkt ansvariga för arbetsgivare, kollegor, och stakeholders (Ibid).

3.4 Development -ont eller gott?

Development/utvecklingsbegreppet refererar till historiska processer som industrialisering, modernisering och nu även globalisering. I många sammanhang representerar development något positivt, ett tillstånd av förbättring, välbefinnande, högre levnadsstandard, och större valmöjligheter för människor (Edelman och Haugerud 2005:1). Men utifrån en annan synvinkel är development en "destruktiv myt" som representerar ett misslyckat kapitel i västs historia av modernitet (Escobar cit. i Edelman och Haugerud 2005:1) Att det existerar så mycket fattigdom, svält, sjukdomar och död i vår värld är bara en av två stora tragedier. Den andra stora tragedin är att vi efter 50 år av bistånd och 2,3 triljoner dollar senare har lyckat förändra så lite, menar William Easterly (2006:4).. "Like an unwanted ghost, or an uninvited relative, development thus continues to haunt the house of anthropology" skriver James Ferguson (2005:150). Blickar man tillbaka på antropologins historiska rötter från 1800-talet framstår disciplinen som vetenskapen om "the less developed". Man studerade "vildar", "primitiva", ursprungsbefolkningar, de traditionella. Antropologins framväxt i Europa hade band till koloniseringen av Afrika. Antropologin har strakt kritiserats för sitt förflutna som kolonial vetenskap (Swants 1985:25-26, Ferguson 2005:150). Som kolonial vetenskap tillhörde den tyvärr den undertryckelseapparat som ansåg sig ha rätten att underlägga sig en rad länder ekonomiskt, kulturellt och socialt (Gardner and Lewis 1996: 32-33, Bertelsen och Kårtveit 2007-10-23). I dag är det mer sannolikt att antropologer talar om att studera de "lokala". Nuvarande antropologer problematiserar och studerar transformation av lokala samhällen och deras förbindelse med regionala och globala processer. Men det är speciella sorters samhällen och människor antropologer vill studera (Ferguson 2005:150). I mindre utvecklade länder tenderar man att studera de mindre

utvecklade kategorierna av befolkningen. Och de antropologer som arbetar i väst tenderar att studera de fattiga, de marginaliserade de etniska, med andra ord "tredje världen inuti". Ju

mindre utveckling desto mer antropologiskt intressant. De som saknar utveckling är också de som antas ha mer av tradition, kultur och autenticitet. Därför är development/utveckling det som skiljer det som vi studerar från det vi inte studerar. Även om man skulle kunna påstå att alla sociala processer är lokala så är i antropologisk praktik vissa problem, vissa samhällen och vissa människor mer "lokala" än andra, och det är dom vi väljer att studera i dag (Ibid:148-150).

Antropologin blir alltså inte kvitt development. Ferguson liknar development med antropologins "evil twin". Development som strävar efter modernitet är ont därför att det hotar att förstöra allt som antropologin hyllar. Samtidigt står development i konflikt med disciplinens basala teoretiska och politiska förpliktelser. Men det är också antropologins tvilling, eftersom det antropologiska fältet alltid varit intresserat av de "less-, under- och not yet-developed" Development som den onda tvillingen går därför inte att kasta ut ur antropologins hus, eftersom det är en del av antropologin själv (Ferguson 2005:150, Swants 1985:25-26) Antropologin som helhet kan inte förklaras etiskt eller politiskt neutralt, slår Grillo (1985: 9) fast. Och för att vara kritisk mot konceptet development måste man även kritiskt värdera antropologin som disciplin (Swants 1985:25-26, Ferguson 2005:150).

Meningen med development är tanken på det goda samhället och antropologin kan bidra till det goda samhället menar Gow (Edelman och Haugerud 2005: 46). I stället för att betrakta development som antropologins "evil twin" hävdar Gow att det är antropologins "moral twin". Det är ett moraliskt projekt och utmaning för antropologi att översätta vår kritiska kunskap till praktiskt arbete. Chambers är inne på samma spår och betonar den praktiska aspekten av den antropologiska kunskapen: "a need for critical knowledge that explores the spaces between what we know and what can be done with that knowledge" (Chambers cit i Edelman och Haugerud 2005:46). Long argumenterar också för att antropologin inte ska distansera sig utan bidra ännu mer till developmentdiskursen. Det är antropologernas uppgift att både formulera teoretiska modeller med målsättning att förstå social förändring och policymodeller avsedda att främja development (Ibid:40-41).

3.5 Skillnader mellan development anthropology and anthropology of development.

Development anthropology utgörs av praktiskt arbete, där antropologen designar,

implementerar och utvärderar program för direkt förändring, ofta med fokus på att minska fattigdom. Development anthropologists arbetar för att använda sin kunskap för att anpassa projekten till mottagarnas kultur och situation. Arbetsgivare kan vara multilaterala

organisationer som FN3, Världsbanken eller bilaterala organisationer som USAID4 och Sida eller Non Governmental Organisations som exempelvis Rädda Barnen och Röda Korset.

Vissa antropologer är heltidsanställda av organisationerna och andra arbetar heltid eller deltid

som konsulter för organisationerna samtidigt som de innehar universitetspositioner (Edelman och Haugerud 2005: 39-41).

Anthropology of development distanserar sig från developmentetablissemang och åberopar en radikal kritik av detta. I fokus för sin analys står biståndsinstitutionernas apparatur och de maktrelationer som produceras inom dessa strukturer (Ibid: 40).

Anthropology of developments viktigaste uppgift är att dekonstruera antaganden, förutsättningar och maktrelationer inom biståndsvärlden, menar Gardner och Lewis (1996: 77). Detta arbete

utförs framför allt i den akademiska världen men även i praktiken då antropologer tar arbete som oberoende konsulter, eller avlönade anställda, eller som aktivister i lobbygrupper (Ibid).

Antropologer kan alltså pendla mellan de olika arenorna, och gränserna mellan dessa är flytande. Forskning som inte räknas som applied och inte heller hade intentionen att användas inom development kan användas (och missbrukas) av praktiker. På sätt och vis kan all

antropologi med fältarbete och forskning i samhällen bland riktiga människor beskrivas som applied, menar Gardner och Lewis. Skillnaden mellan applied och pure anthropologists blir diffus så fort man förflyttar sig från en smal beskrivning av de respektive sidornas roller (Ibid:133,151).

Development anthropology sätter nuförtiden fokus på språk och diskurs

liksom anthropology of development. Att antropologer i dag skulle beskriva development som

ett neutralt språk som reflekterar verkligheten är osannolikt menar Edelman och Haugerud

(2005:40). Escobar, som tidigare varit en av de starkaste kritikerna, menar nu att man faktiskt

kan överbrygga gränsen mellan development anthropology och anthropology of development,

och ser det är en utmaning för antropologer och hela disciplinen att fokusera på dilemman

som rör fattigdom, miljöförstöring och globalisering (Ibid). Exempelvis kan nämnas att The

Institute for Development Anthropology (USA) ger ut rapporter och monografier som

presenterar kritik av biståndsprojekt samtidigt som de vill driva igenom förbättringar av

biståndsorganisationernas kapacitet att genomföra mer välgörande och miljömässiga projekt

(Ibid: 42-43). Andra exempel på faktorer som överbryggat gapet mellan "lägren" kan man

finna i litteraturen där antropologer (exempelvis Gardner och Lewis
m.fl.) försöker förena
3 Förenta Nationerna
4 United States Agency for International Development.

development anthropology och anthropology of development genom att sammanföra

teoretiska och kritiska resonemang med praktiska erfarenheter från biståndsvärlden (Ibid:40).

3.6 Kritik från båda lägren

Från den akademiska sidan existerar en nedlåtande syn på praktiskt arbetande antropologer

utanför universitetet, som är anställda av organisationer och beroende av marknaden.

Praktikernas arbete nedvärderas av akademikerna för att det anses vara ovetenskapligt,

ateoretiskt och en slags "socialarbete" (Schönhuth 2002: 140-142). Grillo (1985: 9) ställer sig

kritisk mot dessa påståenden. Han menar att applied research kan resa teoretiska frågor av

stor vikt för ämnet som helhet. Grillo hävdar att det inte finns någon logisk anledning att anta

att forskning inom en viss kontext skulle vara mindre intellektuellt krävande än forskning i en

annan kontext, bevisen för att det skulle förhålla sig så saknas.

Många praktiker uppger själva att det är mycket problematiskt att sammanlänka dessa två

olika "världar" på ett tillfredställande sätt (Ferguson 2005:150, Schönhuth 2002:142).

Antropologens arbete i biståndsorganisationer måste anpassas till organisationens

byråkratiska krav, vilket ibland sker på bekostnad av de akademiska, intellektuella kraven och

kritisk självmedvetenhet. Den praktiska antropologen måste ofta ta genvägar, han eller hon

har kort om tid och måste presentera användarvänlig data. Tyvärr bidrar detta till att

development anthropology riskerar att bli en praktiskorienterad underdisciplin, med låg

prestige (Ferguson 2005:150, Schönhuth 2002:142, Gardner och Lewis 1996:135).

Akademikerna kritiseras i sin tur av praktikerna för att vara avskilda från praktiska problem

och kampen för riktiga människor. De är upptagna med teoretiska frågor och söker inte

några lösningar på verkliga tragedier i världen som våld och fattigdom (Ferguson 2005:148-

149). Är det bättre att avstå från att försöka skapa förändring som leder till att människor får

ett bättre liv än att ge sig in i kampen på "fel" sida? Grillo (1985:30) skriver så här:

"Development is happening, it might be said, much of it bad, but some perhaps useful and wanted by those who are affected, with or without the participation of anthropologists".

3.7 Case 3 Exempel på faktor som överbrygger skillnader: "Den tredje uppgiften"

Sverker Finnström menar att det finns en slags officiell diskurs där man betonar skillnaden

mellan "ren" antropologi och tillämpad antropologi. "I vissa sammanhang kan man få

intrycket att det skulle vara finare med "ren" antropologi, att skriva vetenskapliga artiklar i förhållanden till att skriva rapporter för exempelvis Sida", säger Finnström. Men hans praktiska erfarenhet visar att den skillnaden inte är lika tydlig när man söker olika jobb.

Finnström berättar att de sakkunnigutlåtanden han läst från ansökningar alltid har värderat de sökandes biståndsrelaterade arbeten högt. (Dessa sakkunniga består av antropologprofessorer som går igenom ens ansökningshandlingarna och värderar dem, och skriver ett utlåtande om det). "Formellt sett värderas den vetenskapliga produktionen högt, men att skriva texter som exempelvis biståndsrapporter värderas lika mycket som vetenskapliga artiklar", menar Finnström. Detta beror på att dessa typer av rapporter ses inte bara som vetenskapliga texter, men också som en del av "den tredje uppgiften". Första och andra uppgiften består av att forska och utbilda studenter. "Det blir viktigare och viktigare idag i universitetsvärlden med den så kallade "tredje uppgiften": att förmedla akademisk vetenskaplig kunskap till det omgivande samhället" berättar Finnström. Sakkunniga värderar ibland biståndsarbete och projektarbete som "den tredje uppgiften". "Traditionellt sett har man talat om det här som att popularisera, skriva populärvetenskapliga böcker, artiklar i tidningar osv. kanske debattartiklar. Det kan också innebära att man är med i radio och TV, att synas lite helt enkelt" menar Finnström. Detta case visar hur praktisk antropologi kan vinna poäng på det akademiska fältet, även om motsättningar existerar. Att biståndsrelaterat arbete värderas som den tredje uppgiften bidrar till att minska glappet mellan den praktiska och akademiska antropologin.

3.8 Dilemman

De antropologer som ger sig in på biståndsfältet i praktiken märker att detta arbete är komplicerat och att man måste lära sig att kompromissa på grund av den rådande diskursen. "[A]nthropologists buy in to the discourse" och de i sin tur bidrar till att diskursen reproduceras hävdar Escobar (cit i Gardner and Lewis 1996:77). Biståndsfältets struktur styr och begränsar antropologer som ger sig in i fältet. Det är lika svårt för antropologer i dag att fly undan det ramverk som development utgör, som det var att fly undan kolonialismens ramverk för flera decennier sedan (Edelman och Haugerud 2005:44). Detta är en stor del av förklaringen av de tillkortakommanden som development anthropology ofta kritiserar för (Ibid:49). Uppfattningen att bistånd förstör och bryter ner kulturer innan de hunnit studeras på ett korrekt sätt är också en del av den akademiska kritiken (Ferguson 2005:150). En annan förekommande åsikt är att development i grunden är oetiskt och att antropologer därför inte ska engagera sig i fältet (Schönhut 2002:140-142). Det finns ytterligare en aspekt att betänka.

Även om man motsäger sig inblandning i development kan man som antropolog mycket väl vara indirekt inblandad i development, eftersom biståndsorganisationer kan läsa och använda antropologisk publicerat material (Skar 1985:1, Gardner and Lewis 1996: 133). De publikationer som antropologer offentliggjort om exempelvis kulturella, sociala, och politiska förhållanden etc. i ett land kan teoretiskt sett även användas av exempelvis en militärmakt för att skaffa sig information om sin fiende (Bertelsen 2008-03).

3.9 Exempel på praktisk antropologi: Var går gränsen?

I praktiken pågår i våra dagar en sammansmältning mellan det militära och det

civila/humanitära insatserna i krigsdrabbade områden i världen (Bertelsen 2008-03).

Humanitära och militära operationer pågår sida vid sida och ibland är rollerna oklara. Soldater

går ibland civilklädda och som exempel kan nämnas att humanitär hjälp i Irak kopplades

samman med om de civila var beredda att samarbeta med de amerikanska styrkorna. Detta gör

det svårt för civilbefolkningen att skilja klart mellan civila och militära aktioner. Denna

sammanblandning sker även i form av politisk retorik. USAs dåvarande utrikesminister Colin

Powell har beskrivit hjälporganisationerna som "part of our combat team" (Ibid). Denna

sammanblandning av humanitära och militära funktioner har kritiserats starkt av

biståndsarbetare på grund av att det sätter deras livsavgörande neutralitet på spel (Bertelsen

och Kårtveit 071023).

I denna transformation av det militära har antropologer fått en ny gammal roll. Redan under

första och andra världskriget samt Vietnamkriget arbetade antropologer för militären (Ibid).

Pentagon anställer numera antropologer som samarbetar med deras insatsstyrkor i

Afghanistan och Irak i så kallade Human Terrain Teams (Rohde 071005). Antropologerna

betraktas som ett nytt "vapen" mot talibaner och Irakiska motståndsgupper, och deras arbete

beskrivs som "armed social work" av den australiska antropologen och huvudmannen bakom

idén David Kilcullen (Bertelsen och Kårtveit 071023). Antropologerna samlar information på

det lokala planet och ger sedan råd till militären. Syftet är att minska striderna så att militären

bättre ska kunna ge lokalbefolkningen ökad säkerhet och hjälpa dem med sjukvård och

utbildning. Och man hävdar att striderna har minskat avsevärt sedan militären började

samarbeta med antropologerna. Antropologernas kunskap och arbetsmetoder definierar vad

som är problemet i stället för symptomen av det, och militären menar att de råd de får av

antropologerna är briljanta och hjälper dem att se på situationen ur Afghanistans perspektiv.

Men från akademiskt håll får dessa antropologer stark kritik

(Rohde, 071005, Cohen 080618,

Bertelsen och Kårtveit 071023) . Deras akademiska kollegor menar att de sysslar med

"mercenary anthropology" och att de exploaterar samhällsvetenskapen för politisk vinning.

Detta fläckar ner hela antropologins rykte (Rohde 071005). De antropologer som underkastar

sig USAs militära maktstrukturer legitimerar militära operationer och dessutom undergräver de forskarens position som oavhängig betraktare menar Bertelesen och Kårtveit (071023). Men de antropologer som jobbar med militären håller inte alls med. De menar att intentionen

och resultaten av deras handlingar är god, de arbetar där för lokalbefolkningens skull och bidrar till större trygghet och förbättringar för människors hälsa (Rohde 071005).

Detta är ett etiskt dilemma. Ferguson skriver att komplexa frågor och makt och kunskap aldrig försvinner, och att alla antropologer konfronterar dilemman av etiskt och politiskt ansvar

(Ferguson 2005:45). I ovanstående exempel blir det mycket tydligt att antropologer kan arbeta på etiskt tveksamma domäner. Antropologiskt arbete i fält innebär att man kommer människor

nära in på livet och att man tillägnar sig kunskap genom tillitsbaserade relationer. Forskaren

har därför ett särskilt ansvar att denna kunskap inte används på ett sätt som skadar det

samhälle man har studerat (Bertelsen och Kårtveit 071023). Ervin menar att beslutet för vem

man ska arbeta för dock alltid är ett individuellt val. Varje person måste börja med att fråga

sig själv om man ska ta arbetet eller inte. När man väl har bestämt sig för att ta jobbet har man

en skyldighet att fullgöra sina åtaganden till klienten. Praktiskt arbetande antropologer bör

upprätthålla skarpt fokus på professionalism i alla praktiska aspekter och vara hängivna sina

klienter och samhället de arbetar för (Ervin2005:240-241).

"Goda syften" försvarar verksamheten både av "arméantropologerna" och biståndsantropologerna. Ett dilemma för praktiskt arbetande antropologer är att man måste

försöka skilja klart på syfte med sin insats och slutresultatet. Har de människor man studerar

kontroll och makt över de resultat man strävar efter? Information är en källa till makt i

interaktionen och konflikterna mellan rika och fattiga skriver Gardner och Lewis

(1996:133,135). Oavsett om man som antropolog väljer att arbeta för militären eller på

biståndsfältet bör man inta en reflexiv ställning, vilket innebär att man tar reda på sin position

i fältet och analyserar fältets regler, krav och värden osv. Om man inte gör detta har man

intagit en naiv ställning, vilket kan innebära att man tycker att man gör "sin grej" för att den

är god eller bra, och samtidigt hävdar att man står utanför kampfältet. Men den inställningen

leder dessvärre ofta till att man istället blir fältets fånge, och bara säger och gör det som fältet

tillskriver en (Broady 1996:65).

4. KOMBINATIONEN AV PRAKTISK OCH AKADEMISK ANTROPOLOGI

Deltagande observation och participatory research är kompatibla metoder i stor utsträckning.

Traditionellt fältarbete används i biståndsarbete. För båda metoderna är lokal kunskap och

verklighet basen. Båda tillvägagångssätten hävdar att det emiska perspektivet är viktigt, och

söker efter uttryck för lokala kategorier, klassificering, och perceptioner. Givetvis strävar båda efter goda förbindelser med gruppen, och är öppna för att lära sig av de lokala systemen och de lokala strategierna och värderingarna. Syftet är att skapa dialog, och för att visualisera lokal historik och fysiska och sociala relationer använder sig båda av observation, intervjuer och andra metoder med kartor, diagram, tabeller m.m. (Schönhuth 2002:143).

4.1 Dilemman

Kombinationen av akademisk och praktisk antropologi med participatory approach kan ändå vara problematisk menar Schönhuth (2002:143) eftersom de har uppkommit ur skilda traditioner. Deltagande observation har ända från Malinowskis dagar varit en metod för att ta till vara lokal kunskap för att kunna beskriva och tolka sociokulturell realitet, i enlighet med vetenskapliga standards. Men participatory research innebär att lokal kunskap används som resurs för att förändra sociokulturell realitet tillsammans med människor, för att motverka orättvisa tillgångar till resurser och dominansförhållanden (Ibid). I kombinationen av akademisk antropologi och participatory research drivs forskaren och det lokala samhället av olika intressen, även om det i första anblick verkar som de har förenats under ett gemensamt intresse. Det lokala samhället vill ha utveckling eller local action, men antropologen siktar dessutom mot en doktorsgrad eller annat akademiskt resultat. Dessutom skiljer sig ofta uppfattningen åt hur man tänker sig att projektet ska utvecklas. Antropologen och lokalbefolkningen har olika tidsramar. Antropologen har tidrestriktioner på grund av krav på rapportering av forskningsresultat och finansiering, medan lokalbefolkningen ofta har ett "lifetime perspective". Ytterligare ett dilemma som uppkommer i kombinationen mellan akademisk antropologi och participatory research är frågan om vem som ska äga och vem som har rättigheten att kommunicera forskningsresultat. Utifrån ett akademiskt perspektiv är forskningsresultatet från fältet mest krediterat om det är validerat, tolkat och kontrollerat av en enda författare (Ibid:145).

4.2 Samarbete/utbildning i development

Gränserna mellan akademisk antropologi och bistånd är skarpare i USA och Tyskland än i Storbritannien, Skandinavien och Nederländerna (Nolan 2002:140-142, Edelman och Haugerud 2005:42). I många länder är samarbete mellan biståndsinstitut/ biståndsorganisationer och universitet vanligt. Det finns både MA och PhD utbildningar i development studies vid flera universitet. Ibland annat Storbritannien finns starka band mellan

biståndsinstitut och antropologiinstitutioner vid universiteten.
Biståndsinstitut och

organisationer sponsrar denna typ av forskning och universiteten uppmanar sina studenter att satsa på forskning som kan finansieras av biståndsinstitut och biståndsorganisationer

(Edelman och Haugerud 2005: 42). I Sverige kan man redan på C och D nivå ansöka om MFS

(Minor Field Studies) stipendium genom Sida för att skriva sin uppsats med fokus på något av "länderna i Syd".

4.3 Strategier för att behålla sin position på båda fälten

För att mildra konflikten mellan akademisk antropologi och praktisk antropologi är det vist att

planera för en "tvåkarriärsstrategi", som ökar den akademiska trovärdigheten genom

forskning och publikationer för de akademiska kollegorna samtidigt som man genomför

praktisk participatory research. Man bör ta anställning på ett universitet som värdesätter

activist research, samt att man vinnlägger sig om att arbeta för organisationer som är

ansvariga inför både aktivister och akademien menar Schönhuth (2002:140-145). Gardner och

Lewis (1996: 134-135) ger rådet till alla som vill kombinera akademisk och praktisk

antropologi att satsa på långa perioder av akademisk forskning kombinerat med kortare noga

utvalda uppdrag där man arbetar med konsultation inom development. Då kan man

upprätthålla förmågan att både fördjupa sig intellektuellt och förmågan att presentera

praktiska och teoretiska problem på ett sätt som är tillgängligt för läsaren.

5. ANTROPOLOGENS UPPGIFTER PÅ BISTÅNSFÄLTET

I biståndsprojekt interagerar individer, grupper och organisationer som kanske inte delar

samma värderingar, behov, förväntningar, antaganden och mål med varandra. De olika

aktörerna och intressenterna kliver alltså in på fältet med olika världsbilder. Biståndsprojekt

beskrivs av Nolan som "an extended negotiation between different groups of social

actors"(Nolan 2002:92-93). Ett lyckat biståndsprojekt kännetecknas av att man lyckas med att

skapa samsyn mellan aktörerna och att resultatet av projektet blir något som ingen aktör eller

grupp hade kunnat uppnå på egen hand. Här har antropologen på biståndsområdet två viktiga

uppgifter. Det första är att upptäcka och beskriva olikheter och likheter mellan olika

intressenter. Det andra är att utifrån denna information hjälpa till att skapa vägar för att forma

gemensamma syften (Ibid).

5.1 Antropologens kvaliteter

Antropologisk kunskap är mycket användbar på biståndsfältet eftersom antropologi är en vetenskap som intresserar sig för kontext och har ett holistiskt perspektiv (Gardner och Lewis 1996:152, Nolan 2002:21). I biståndsfältet får antropologen ikläda sig flera roller och uppgifter för att kunna hantera sin relation till olika grupper och aktörer, samtidigt som det är oerhört viktigt att se till att relationen mellan dessa grupper och aktörer är så bra som möjligt (Nolan 2002:80-81). Antropologen är tränad för att nå kulturell objektivitet och förfogar över både lokal och "outsider" kunskap, och är därför den som är bäst lämpad för att åstadkomma uppgörelser genom medling. Detta mildrar bias, men tar inte bort dem helt och hållet. Indirekt är även antropologen stakeholder på fältet eftersom han/hon måste tjäna sitt uppehälle, har sin egen karriär att tänka på, och kanske siktar på en befordran. Trots detta är antropologen troligtvis den mest neutrala deltagaren/aktören på biståndsfältet, menar Purcell och Akinyi Onjoro (2002:178). Till en början har ofta antropologer anlitas temporärt och kortvarigt för att utvärdera projekt och program. Tyvärr anlitas antropologer ibland som "patolog" när allt redan gått snett i ett biståndsprojekt. Antropologer bör anlitas i alla projektets faser, från början till slut menar Nolan (2002:76-79). Antropologisk forskning med dess innovativa metoder har legat till grund för många viktiga policyrekommendationer inom biståndsindustrin (Ibid). Antropologer har kunnat påvisa på vilka sätt olika program tyvärr orsakar skada på dem som man försöker hjälpa (Gardner and Lewis 1996: 46). Exempel på detta ser man i case 1 där biståndshjälpen i praktiken bidrar till att militären i Uganda får mer resurser och utvecklar landet mot en diktatur. I case 2 illustreras hur biståndshjälpen i praktiken ledde till arbetslöshet och bitterhet hos de före detta barnsoldaterna som man försökte hjälpa genom att utbilda dem till mekaniker.

5.2 Samla och analysera information

Det är viktigt för dem som planerar ett projekt att ha ett heltäckande, grovt och allmänt nätverk av information att utgå ifrån. Antropologens uppgift på biståndsfältet är ofta att vara med och skapa detta initiala ramverk, det vill säga framing. Om det redan finns relevant och trovärdig information om ett samhälle bör den användas. Insamlad data måste vara knuten till en kontext för att bli information. Antropologer har även ofta till uppgift att utveckla och testa metoder för insamling av data och information, samt att utvärdera resultat av projekt och

program, det vill säga assessment (Nolan 2005:129).

5.3 Identifiera stakeholders och domänanalys

Stakeholders, det vill säga intressenter har stor betydelse i biståndsprojekt. Stakeholders är de kategorier av personer som har något intresse i projektet och till viss del har makt att påverka resultatet. Stakeholders är ofta knutna till det lokala planet och kan vara individer, grupper och organisationer med ett speciellt intresse eller aktivitet (Ervin 2005:234, Nolan 115-120). Stakeholders kan också kategoriseras utifrån ålder, klass, kön, välstånd eller utbildning. Ibland blir viktiga 'stakeholdergrupper' inte identifierade eller missbedömda. Det är inte alltid uppenbart vilka de olika 'stakeholdersgrupperna' är från början. Det händer att undergrupper med motsatta behov blir identifierade som en enda grupp. Om man på detta sätt misslyckas att förstå stakeholders, deras behov och potential och börjar planera för deras involvering i projektet kommer det med stor sannolikhet att skapa problem och överraskningar längre fram (Nolan 2002:128).

Systematiska undersökningar bör utföras tidigt i projektcykeln för att man ska kunna bygga upp en korrekt bild av hur 'key stakeholders' samhällen är beskaffade. Att kartlägga de olika aktörerna och sociala organisationerna i biståndsprojektet bör utgöra minimum av en preliminär etnografi (Ervin 2005:234). Dessa systematiska undersökningar är typiska uppgifter för en antropolog. Antropologer har träning och utbildning som är väl anpassade att utföra initiala undersökningar och kartläggning av stakeholders, kulturella domäner, lokala värderingar och frågor. Antropologen kan kartlägga vilka som har makt att fatta beslut, men också identifiera viktiga inofficiella mekanismer för beslutfattande och individer som kan inverka på resultatet på mer subtila sätt (Ervin 2005:234, Nolan 2002:128).

Antropologen gör en preliminär analys för att skilja ut de stakeholders vilkas involvering i projektet är avgörande. Deras värderingar, tro och preferenser har avgörande betydelse för projektets resultat och i slutänden om det kommer att lyckas. Det är därför av stor betydelse att identifiera vilka dessa intressenter är och att sätta sig in i deras behov och intressen. Dessa personer kan också ha resurser som kan komma projektet till godo eller stå utanför tillgången på varor och tjänster, vilket också är väsentligt att ha kunskap om. Antropologen bidrar med denna typ av information så att de som planerar projektet undviker att designa projekt som har svagt eller inget stöd alls hos lokalbefolkningen (Nolan 2002:124). Det är viktigt att så långt

det är möjligt involvera stakeholders i planering och policyarbete (Ervin 2005:235) Om stakeholders upplever att deras intressen blir beaktade kommer de förmodligen att stödja projektet och tvärt om, om deras intressen blir förbisedda eller att hotade kommer de förmodligen att sätta sig emot projektet (Nolan 2002:120). Känslan av delaktighet är mycket

viktig för motivationen att samarbeta och fortsätta projektet (Ervin 2005:235). Engagemanget från lokalbefolkningen är en nyckelkomponent i om biståndet kommer att ha långvariga

positiva effekter (Odén 2006:149).

5.4 Policyarbete, planering och implementering

Antropologen använder sig av information från fältet för att hjälpa organisationer att utforma

och planera projekt det vill säga policyarbete och planering. Policy är de principer och mål

som ligger till grund för de program och projekt som olika organisationer bedriver. Nolan

beskriver projekt som ett "verktyg för kontroll, eller illusionen av kontroll över händelser".

Det är effektivt ur donatorernas synvinkel att organisera resurser och fokusera insatserna i

form av projekt (Nolan 2002:91). Antropologer har förmågan att lyfta fram lokal kunskap,

färdigheter, erfarenhet och expertis. Detta perspektiv är inte bara användbart utan nödvändigt

för att biståndsprojekt ska lyckas. Antropologen har till uppgift att lyfta fram och visa för dem

som leder projektet hur dessa resurser kan användas praktiskt i projekt.

Tre huvudområden

där antropologer ofta är inblandade i att skapa policies är social impact assessment,

resettlement activities och treatment of indigenous people (Ibid :72-82).

De problem som

brukar uppstå vid implementeringen av biståndsprojekt är i stor grad sociala, snarare än

tekniska (Skar 1985: 2) Antropologer anlitas frekvent för denna uppgift i olika

biståndsprogram, antingen ensamma eller som medlemmar av

multidisciplinära team. Det blir

allt vanligare att antropologer utses till ledare eller manager för hela projektet (Nolan

2002:72-82). Utöver de uppgifter för antropologer på biståndsfältet, som redan har nämnts,

kan också nämnas skrivandet av etnografier över hela biståndsprojekt. Det är viktigt att

analysera hur kunskap och makt är konstituerade och hur de återgestaltas inom

biståndsdiskursen, och för att göra detta behövs mer noggranna

etnografiska undersökningar

av biståndsarbete. Development och social förändring behöver porträtteras som

multidimensionella verkligheter som kan bestridas. Dilemmat är dock att internationella

organisationer mycket sällan har lust att finansiera denna typ av arbete (Arce and Long 2000:

1-2, 18).

5. 5 Case 4 Exempel på hur antropologi används och hur antropologer arbetar på Sida

Esse Nilsson Fil Kand i socialantropologi och MA i Rural Social Development, arbetar som

socio-kulturell rådgivare på Sida. Hon arbetar med metodutveckling med fokus på social

analys. Sida arbetar med landsanalyser, så kallade fattigdomsanalyser för att kunna spegla de verkliga livsförhållandena som finns bland folk som lever i fattigdom. På Sida arbetar man med fyra ingångar till fattigdomsanalysen; det sociala landskapet, det ekonomiska landskapet,

miljölandskap och slutligen den makt/politiska dimensionen. Nilsson arbetar just med den sociala analysen medan andra personer arbetar fram metoder för de övriga dimensionerna.

Nilsson berättar att den sociala analysen grundar sig på antropologiskt tänkande.

"Antropologin som ämne kan användas för att sätta strålkastarna mot vem som är de verkliga aktörerna i det här sammanhanget och deras inbördes sociala relationer. Denna metod liknar tillämpad antropologi" menar Nilsson. Sidas landstrategier har ansvar för att sammanställa

analyserna. Materialet består av en kartläggning av det sociala landskapet, vem som rör sig där, och vilka olika grupper som finns. Man analyserar på vilket sätt deras fattigdom uttrycks

och vilka relationer människor har till varandra. Utgångspunkten är att bygga på befintliga

analyser och att använda och sammanställa material som samarbetslandet själv har

producerats. I vissa av fallen anlitas antropologer för denna uppgift, berättar Nilsson.

Sida gör analyser kontinuerligt och särskilt inför en samarbetsstrategi. Dock har man inte

systematiskt gjort särskilda sociala analyser. Den särskilda landanalysen har hittills gjorts var

femte år, men Nilsson menar att det är för sällan. Det behöver bli ett "levande dokument" som

löpande uppdaterats. "Det har varit trögt att få igenom social analys som något systematiskt i

Sverige, men nu finns det i alla fall en ansats att arbeta i den här riktningen", berättar Nilsson.

Hon arbetar för att få in mer av det antropologiska tänkandet i den här processen. Från

Storbritannien, bl a på DFID5, har Nilsson 12 års erfarenhet av liknande metodutveckling, och

där var antropologiskt deltagande närmast en självklarhet. Där anställs Social Development

Advisers regelmässigt i verksamheten och består till 90% av disputerade antropologer. När

man arbetar med policyfrågor menar Nilsson att det är viktigt att ha erfarenhet från fält. "När

man har jobbat en hel del och skaffat sig erfarenhet kan man navigera på fältet och se hur

sammanhangen hänger ihop. Då kan man också ta tag i policyfrågor på ett mer effektivt sätt",

menar Nilsson.

Detta case är ett exempel på en strategisk position på biståndsfältet om man vill ha inflytande

över strukturen. Nilsson arbetar med metodutveckling och strävar efter att få in mer av det

antropologiska tänkandet i processen, eftersom hon anser att den antropologiska kunskapen är

viktig och central i policyarbete och planering. Detta case illustrerar också att man inom Sida

använder sig av antropologiska metoder när man bedriver social analys, men att det inte

nödvändigtvis behöver innebära fler tjänster för antropologer inom organisationen.

6. ANTROPOLOGENS ROLLER

6.1 Mäklare, talesman och lärare

Antropologen har förmågan att förflytta sig mellan kulturella världar och genom mäklari

underlätta interaktionen mellan dessa, vilket kan beskrivas som cultural brokerage (Gardner

and Lewis 1996:43, Nolan 2002:21). Antropologen blir ofta den som medlar och föreslår

lösningar på dilemman mellan olika grupper, där åsikterna går isär eller där det helt enkelt

existerar fientlighet mellan de olika parterna (Nolan2002:80-81). I andra sammanhang där det

finns grupper som inte kan eller vill representera sig själva får antropologen ofta inta rollen

5 Department for International Development (UK).

som spokes person, där uppgiften blir att vara talesman och se till att ge röst till åsikter som annars kanske skulle bli ignorerade (Ibid). Gardner and Lewis (1996: 41-48) påpekar att det kan finnas en fara med detta. Att vara spokes person och tala för vissa innebär ibland att andra kommer i skymundan. Det är också viktigt att känna till sina egna bias, antropologen kommer ofta från det dominerande samhället! (Ervin 2005: 244-245). Den vanligaste uppgiften för antropologer att samla information, men en minst lika viktig uppgift för antropologen på biståndsfältet är att ge information. Därför är även lärare/informant en roll som antropologen på biståndsfältet ibland måste inta. Om lokalbefolkningen ska kunna fatta de bästa besluten måste de ha adekvat information om både sociala, ekonomiska, och politiska processer som kan komma att påverka och eventuellt kollidera med det som planeras. Antropologen ska informera om planering, implementering och långsiktig genomförbarhet av projektet för lokalbefolkningen. Antropologen, speciellt om denna är från väst eller utbildad i väst bör informera de lokala deltagarna om den globaliserade värld som de deltar i (Purcell and Akinyi Onjoro 2002: 178, Nolan 2002:80-81). Genom att översätta kunskap från västvärlden för lokalbefolkningen kan antropologen bidra till att lokalbefolkningens förmåga stärks när de ska förhandla med övriga i biståndsarbetets samspel (Schönhuth 2002:155).

6.2 Lokal kunskap

Lokal kunskap har ofta betraktats inom biståndsdiskursen som motsatsen till västs effektiva och allomfattande vetenskap. Lokal kunskap är på så sätt själva orsaken till underutveckling (Hobart 1993:1). Utifrån en antropologisk synvinkel betonas alltid att det är viktigt att indigenous knowledge, det vill säga lokal kunskap, blir tagen på allvar i biståndsprojekt. Man måste ge människor rätt att kontrollera sin egen kunskap. Ellen (2002: 256) beskriver lokal kunskap som en moralisk och politisk punkt, det måste vara början och slutdestinationen. Lokalbefolkningen bör bestämma själva vad som är lokal kunskap och hur denna kunskap ska användas. Utifrån detta blir det upp till lokalbefolkningen att bestämma vilka material och kulturella objekt de vill ägna sig åt. Även om det innebär sociala problem måste man ge människor rätt att kontrollera sin egen kunskap (Ibid). Sillytoe (2007: 1-6) menar att den vetenskapliga synen är ett sätt att beskriva vår upplevelse av världen, men att vi även måste uppmärksamma andra sätt att uppleva världen. Lokal kunskap behöver inte nödvändigtvis

utmana vetenskapliga insatser och färdigheter, utan kan utvecklas och berika biståndsprojekt och program. Global science, det vill säga vetenskap och lokal kunskap kan behandlas

kulturellt likvärdigt. Det går att peka på svagheter och styrkor i bägge synsätten och det finns många möjligheter för dessa att interagera om man är beredd att lyssna på varandra.

6.3 Dilemman med lokal kunskap

Ett dilemma för antropologer som arbetar inom bistånd är att presentera och anpassa lokalt deltagande och lokal kunskap för övriga experter inom organisationen. Det är en svår uppgift att översätta lokal kunskap med ett språk som används av andra specialister och forskare. Andra experter kan exempelvis tycka att det är svårt att planera utifrån bilder och modeller som lokalbefolkningen skapat. Det är ibland väldigt problematiskt att transformera lokala modeller till format som passar in i de administrativa strukturerna. Resultaten kan kritiseras för att vara "barnsligt" och tas därför inte på allvar. Det krävs mycket goda kunskaper i kommunikation för att balansera lokal kunskap och expertkunskap i en deltagande process. Ofta krävs det att antropologen har en ledande position i organisationen för att dessa ämnen ska få relevans (Schönhuth 2002:148-150).

6.4 Ethnodevelopment och Advocacy

Ethnodevelopment innebär rätten för etniska grupper att delta eller inte i moderna biståndsprojekt utifrån deras egna villkor, rätten att själva bestämma över sin egen utveckling (Kassam 2002:65). Antropologen har här en uppgift att finna en plats för den lokala kunskapen jämsides med vetenskapen, och då ikläda sig rollen som presentatör av alternativa synsätt (Sillytoe 2007:1-6). Purscell och Akinyi Onjoro (2002:178) menar att det är antropologens plikt att medverka i förhandlingar om metoder för projektet utifrån det lokala perspektivet. Även om biståndsprojektets metodologi bygger på att man tar lokal kunskap och lokala önskemål i beaktning så är det inte givet att regering och finansiärer stöttar detta, och här har antropologen en viktig roll. När det politiska klimatet tillåter det menar Purscell och Akinyi Onjoro att antropologen "bör förvänta sig" att spela nyckelrollen som mäklare mellan finansiärer och lokalbefolkningen, mellan finansiärer och lokala regeringsrepresentanter och slutligen övriga forskare och lokalbefolkningen (Ibid). Advocacy är en roll för antropologen som till skiljer sig mycket från brokerage. Brokerage är en relativt neutral roll som "go between", där man vill vara hjälpsam. Advocacy är inte neutralt utan innebär att man tar parti för det lokala samhället, på biståndsfältet kan det vara mottagarna av biståndet. Målet är 'empowerment the community', öka kapaciteten inom

samhället (Nolan 2002:82). Advocacy är den största utmaningen för antropologen, då man

aktivt går in för att förespråka den grupp man studerar. Antropologen lobbar för förändring, men kan själv bestämma parametrarna för arbetet. I action anthropology däremot ställer sig antropologen helt till gruppens/klientens förfogande och klienterna bestämmer hur antropologens kunskaper bäst kan komma dem till nytta. I båda fallen är det klart att kunskap är makt. Risken med advocacy är att när man förespråkar en viss grupp klienter så riskerar man samtidigt att exkludera eller skada andra gruppers intressen (Ferguson 2005:45).

6.5 Dilemman och betänkligheter

Inget policyarbete är neutralt. Det är politiskt och innehåller explicita värderingar och all policy får konsekvenser, både för dem som skapar den och dem som utsätts för den.

Biståndsprogram kan liknas vid en process eller en förhandling om vilka mål och vilka

värderingar som ska få råda. Detta sker naturligtvis inte alltid utan konflikter. Tyvärr är det

vanligt med biståndsprojekt vars resultat varken tillfredställer biståndsorganisationen eller den

lokala populationen. Nolan skriver så här: "in this cross-culture encounter the potential for

disaster is high" (Nolan 2002:21). Utifrån Bourdieus fältperspektiv blir denna maktkamp

mycket tydlig på biståndsfältet där mottagarna för biståndet är dominerade av givarna. Här är

det tydligt vilken sida antropologen bör stå på. Antropologen bör arbeta för att öka inflytandet

över resultaten i biståndsprojektet hos de svagare sektionerna i det lokala samhället (Gardner

och Lewis 1996:135). "Applied anthropological work , even when it is of a very high

standard, is only as good as its ability to influence, directly or indirectly, those who hold or

seek to hold power" (Ibid:133). Utifrån kommande bistånd kan upplevas som en utmaning

eller i vissa fall som ett hot mot existerande kulturella praktiker och här hamnar antropologen

i en knivig situation (Nolan 2002:21). Antropologen kanske märker att projektet man arbetar

med har brister eller ger negativa resultat. Biståndsfältet är inte heller en domän som är

undantagen problem som bedrägeri, korruption, slöseri eller inkompetens. Antropologen har

ofta kunskaper som kan bli problematiska i biståndsfältet. Detta dilemma kallar Nolan för

"The dirtyhands guilty knowledge". Vad ska man berätta och för vem? Att avslöja

inkompetens eller brister inom ett biståndsprojekt kan få dramatiska följder, exempelvis att

givarna tappar förtroendet för projektet och då slutar pengarna sluta strömma in.

Antropologen har betalt för att utföra det uppdrag man fått från sin arbetsgivare, men kan

komma i tvivelsmål. Ska man vara lojal mot biståndsgivarna eller mottagarna? Samtidigt finns risken att den antropolog som går ut med avslöjanden kan komma att påverkas själv när det gäller framtida jobb (Ibid:85). Policyarbete inom biståndsorganisationer syftar till att uppmärksamma akuta och aktuella problem. Detta ska dessutom ske under tidspress med

utsatta deadlines. Därför brukar inte biståndsorganisationer uppskatta traditionella antropologiska arbetsmetoder som exempelvis thick description och långa fältarbeten med mycket teori eller hypotetiska scenarier. Det primära för många organisationer är att fatta beslut och få jobbet gjort. Därför tenderar organisationerna att fokusera på information och tekniker som underlättar beslutsfattande och gör genomförandet av det man tänkt ut möjligt. All övrig information, även om det är nog så intressant och viktigt ur ett antropologiskt perspektiv, blir överflödig. Och att komma med information som på något vis utmanar dem som finansierar projektet är självklart inte populärt (Ibid:79-80).

6.5 Case 5 Exempel på när antropologen kommer med "Ovälkomna nyheter"

Mats Utas har arbetat som konsult för UNICEF6 i Sierra Leone. Forskningsprojektet handlade om unga kvinnor i Sierra Leone som blivit utsatta för övergrepp under inbördeskriget. För att kunna hjälpa dessa kvinnor ville UNICEF ha reda på om man som psykosocialt projekt kan använda sig av traditionella aktörer däribland det hemliga lokala kvinnoförbundet Bundu, som praktiserar traditionella healingmetoder. Utas rapport visar att Bundu, har en positiv och väldigt viktig roll i bemötandet och behandlingen av dessa posttraumatiska problem, och att alla kvinnor i studien har någon form av relation till Bundu. Det stora problemet var att denna kvinnorörelse också bedriver omskärelse, vilket UNICEF och FN är emot. Trots detta menar Utas att det var nödvändigt och viktigt att samarbeta med Bundu. Hans slutsats är att mer eller mindre alla kvinnor går till detta kvinnosällskap med eller utan UNICEFs stöd. Utas menar att det går att samarbeta med den del av kvinnoförbundet som sysslar med healing och rehabilitering även om man inte stödjer eller legitimerar omskärelse. Genom att samarbeta med Bundu kan UNICEF upprätta en kommunikation som i sin tur kan bidra till inflytande och till viss del kontroll, så att man exempelvis kan hjälpa de kvinnor som drabbas av blodförgiftning av ingreppen. "Biståndshjälpen är inte där för att agera som poliser, utan måste acceptera att omskärelse existerar. Däremot är det bra om vi försöker påverka nationella lagar mot omskärelse", menar Utas. Denna typ av rapport passade inte UNICEFs politiska agenda. Rapporten blev inte publicerad och dessutom låst. Ingen fick använda rapporten, inte ens Utas själv (som konsult skriver man på kontrakt att materialet man producerat ägs av organisationen). UNICEF ville inte lämna ut materialet till andra forskare som var intresserade av området. Rapporten var låst från

december 2004 tills i mars år 2008. Då slutade den som var huvudansvarig för det projektet sin tjänst på UNICEF. Denna tjänsteman clearade då rapporten, det vill säga tillät att informationen kom ut och fick användas. "Detta visar på att han tycker att rapporten var viktig eftersom han släpper den när han slutar, men han har inte kunnat göra det tidigare", säger Utas. "FN organ betalar väldigt mycket för den här typen av rapporter. Det är viktigt för dem att ha med forskaren. Det är obligatoriskt att lägga ner pengar på denna typ av rapport även om resultatet inte kommer någon till godo. Dessa organisationer har mycket svårt att ändra på sig när de ser resultatet. Om det inte passar deras agenda låser, dom bara rapporten" säger Utas. Detta är ett centralt problem. Han beskriver hur allt styrs uppifrån och ner. Den internationella agendan tar inte hänsyn till den lokala agendan. Tjänstemännen på lokalkontoren blir politiskt bakbundna. Utas menar att det saknas kanaler för att kunna

6 The United Nations Children's Found.

påverka och förändra nerifrån och upp. Som konsult är möjligheterna att förändra begränsade.

Utas menar att man kan komma närmare en förändring genom att vara en del av ett större forskarkollektiv där man producerar texter som man aktivt presenterar för Sida, UD och andra organisationer.

Antropologens arbete begränsas starkt av biståndsfältets struktur i detta case. Antropologen

har ett holistiskt perspektiv och lyfter fram den lokala kunskapen i samhället. Antropologen

sätter sig in i hur situationen ser ut för dessa kvinnor som man försöker hjälpa. Genom att

acceptera de fakta som framkommer från fältet, att i stort sett alla kvinnor går till Bundu med

eller utan UNICEFs stöd, presenterar han en bild som blir en utmaning för UNICEF. Roy

Ellen (2002: 256) beskriver samma sak då han hävdar att måste man ge människor rätt att

kontrollera sin egen kunskap även om det innebär sociala problem.

7. ANTROPOLOGENS STATUS PÅ BISTÅNDSFÄLTET

På biståndsfältet kan antropologens status variera. Läser man litteratur från 1980-talet kan

man konstatera att det inte var ovanligt att biståndsorganisationer tyckte att det blev för dyrt

att hyra in eller anställa en antropolog, och man var dessutom tveksamma över vad en

antropolog kunde bidra med för just deras projekt (Skar1985:1-2).

Kunskapen om vad

antropologer kan bidra med inom biståndsindustrin har ökat betydligt sen dess. Till det

positiva hör att många antropologer numera får inta positionen som heltidsanställda teammedlemmar

eller manager för hela projektet istället för positionen som tillfälligt anställd

(Nolan 2002:73). Ändå finns flera faktorer som påverkar antropologens status på

biståndsfältet negativt. Antropologen är en person som kan komma att bli besvärlig för

projektets framgång. Genom att presentera data som uppfattas som ovälkomna nyheter ställer

antropologen till med problem för manager och övriga biståndsarbetare och kanske försinkar

hela projektet. Det är inte ovanligt att antropologiska rapporter

"saneras" av ledningen för

biståndsprojekt så att inte finanserna av projektet ska avta (Edelman & Haugerud 2005:46-47).

7.1 Case 6. Exempel på hur antropologiska rapporter kan hanteras på biståndsfältet:

. "Den sanerade rapporten".

Chris Coulter Fil.Dr i antropologi har också arbetat som konsult för UNICEF i Sierra Leone.

Hennes uppdrag var att göra en utvärdering av programmet The girls left behind, som

implementerats av tre internationella organisationer: Caritas, Coopi och IRC (International

Rescue Committee), men finansierats av UNICEF. Syftet med programmet var att fånga upp unga tjejer som varit aktiva som rebeller och stridit men som inte demobiliserats, och ge dem en kortare praktisk yrkesutbildning, för att kunna försörja sig. Coulter berättar att kontraktet

mellan konsulter och uppdragsgivare, Terms of reference, etablerar relationen mellan uppdragsgivare och konsult. UNICEF har krav på sig att göra utvärderingar av program de finansierat och de ville ha en antropolog som konsult för detta uppdrag. I Terms of reference ska uppdragsgivaren specificera vad de förväntar sig. Men Coulter menar att kontraktet innehöll otydliga definitioner av uppdraget. Coulter hade som uppdrag att intervju 140 personer på endast två veckor. Personer som deltagit i projektet ingick, samt en kontrollgrupp som utgjordes av samma målgrupp som för programmet, men som inte hade deltagit. Resultatet av intervjuerna visade att den praktiska yrkesutbildningen inte gett så bra resultat. Däremot kunde kontrollgruppen visa upp bättre resultat när det gällde försörjning än deltagarna i programmet. "Programmets utbildningar liknade mer hobbyverksamhet", menar Coulter. "En massa unga kvinnor lärde sig att tillverka tvål och fläta hår, vilket är svårt att försörja sig på. Ingen förundersökning av vilka yrken som faktiskt skulle kunna vara möjliga att försörja sig på hade gjorts" berättar Coulter. Andra lärde sig sy och fick som examensgåva en symaskin efter utbildningens slut. Tyvärr gav det inte det resultat som initiativtagarna tänkt sig. Coulter berättar att hon såg att många sålde sin symaskin det första de gjorde efter utbildningens slut, eftersom de inte hade något startkapital att börja en verksamhet, och de behövde pengarna för att kunna överleva. Coulter beskriver dock i sin rapport att programmet haft en mycket positiv effekt som psykosocialt projekt, även om detta inte var programmets huvudmål. Coulter redovisade muntligt resultatet av sin utvärdering på plats och åkte hem för att skriva rapporten. När hon lämnat in den var UNICEF inte nöjda. Coulter blev tvungen att skriva om rapporten tre gånger, vilket tog mycket mer tid än vad hon fått betalt för. Coulter upplevde att UNICEF var otydliga i sin kommunikation. UNICEF ändrade åsikt om vad de vill ha med i rapporten under skrivandets gång, och ställde krav på kvantifierande resultat. Organisationen bytte dessutom chef, till en annan person än den som skrivit Terms of reference. Rapporten blev "begravd" och publicerades aldrig. Senare kunde dock Coulter läsa en annan publicerad rapport som utvärderade samma program som UNICEF själva gjort. På många ställen kunde hon känna igen sina egna formuleringar men rapporten var undertecknad med en annan författares namn. Coulter menar att hon inte vet vad som var problemet, hon fick ingen

feedback. Hennes kritik kan ha varit mycket problematisk för UNICEF att hantera. Coulter berättar att hon i efterhand har lärt sig att Terms of referens är viktig att hänvisa till. När hon gjorde detta uppdrag var hon oerfaren av att jobba med utvärderingar av så stora program. Hon såg hon på Terms of reference som till största delen krav på sig. Hon berättar att hon nu har lärt sig att Terms of reference också är ett viktigt dokument till hennes fördel. Detta case utgör ytterligare ett exempel på hur biståndsfältets struktur begränsar antropologens arbete. Uppgiften att intervjua 140 personer på bara två veckor är ett talande exempel på snabba deadlines i den praktiskt arbetande antropologens arbete. De kvalitativa verktyg som är kännetecknet för antropologiskt arbete värderas inte lika högt som kvantitativa resultat. Antropologen hamnar dessutom i en problematisk situation då hon beskriver brister och negativa resultat av biståndshjälpen. Den utbildning kvinnorna fick gav ju väldigt små möjligheter att försörja sig på. Denna information blir en utmaning för UNICEF, som "gallrar bort" rapporten. Nolan (2002:21) har beskrivit dilemmat många antropologer ställs inför på biståndsfältet som "the dirty hands guilty knowledge". Att avslöja olika typer av problem kan

få dramatiska följder. I det här exemplet ser man också hur kunskapen och erfarenheten när det gäller terms of reference har betydelse för antropologens arbete på biståndsfältet.

Antropologen beskriver hur hon utifrån sina erfarenheter kunnat använda dessa "spelregler"

mer till sin egen fördel. Med Bourdieus termer kan man beskriva detta som "en känsla för spelet" (Bourdieu 1995:129).

7.2 Antropologi- soft science

Antropologer kan få erfara att det existerar hierarkier och stereotyper när det gäller "hard" och

"soft" science på biståndsfältet. De flesta biståndsinstitutioner domineras av ekonomer och

tekniska experter som exempel ingenjörer, agronomer, finansiella planerare osv. Dessa har

ofta en svag uppfattning om antropologens professionella färdigheter (Edelman och Haugerud

2005:46-47). Edelman och Haugerud beskriver erfarenheter från arbete i Världsbanken där till

och med uppfattningen existerade att antropologiska fältundersökningar inte kräver någon

speciell träning och borde kunna utföras av vem som helst. Övriga forskare i projektet kunde

skämta om antropologiskt fältarbete och data som "samlandet av anekdoter" (Ibid). James

Ferguson skriver att antropologer som arbetar med bistånd kan känna sig dubbelt bestraffade.

Från akademiskt håll kommer den kritik som tagits upp i tidigare avsnitt, man betraktas som

en andraklassens antropolog, och kritiseras av dem som anser att bistånd och development

anthropology är en form av neo-kolonialism. Dessutom får

biståndsantropologer ta kritik från

övriga specialister inom biståndsarbetet, som betraktar antropologi som en romantisk,

"softheaded" och som en slags "motvaldsdisciplin" (Ferguson2005:150).

I case 5 illustrerades hur ointresserade finansiärerna av biståndshjälpen var av "mjuka fakta".

Antropologen beskriver att ingen ställer frågor om vad som händer efter att projektet är slut

med dem som man försöker hjälpa. Kvalitet är svårare att mäta statistiskt och därför blir den

typen av fakta mindre värda på biståndsfältet. Men det är viktigt för de stora organisationerna

att ha med forskaren i sina utvärderingar. Det kan tyckas paradoxalt att man i många fall

uttalat att man specifikt vill ha med en antropolog, men sedan har problem med att använda

den information som antropologen kommer med.

7.3 Antropologen - en expert?

Antropologi är den jämförande vetenskapen av kulturer och samhällen.

Antropologer är

specialister eller experter på att analysera sociala faktorer som rör människor i all kulturell

mångfald (Skar 1985:2). De problem som brukar uppstå vid implementeringen av biståndsprojekt är i stor grad sociala, snarare än tekniska. Att anlita en antropolog till varje stort biståndsprojekt blir mer och mer självklart. Frågan om man ska anlita en antropolog till ett projekt borde ingå i en kostnadsanalys där man ställer sig frågan: har vi råd att inte ha tillgång till denna expertkunskap i projektet? (Ibid). Antropologen har ofta förmågan att upptäcka vad problemet är och hur det ska tacklas innan man finner ut en lösning. Men biståndsprojekt präglas av osäkerhet, olika insatser och intressen. Därför söker biståndsorganisationerna efter experter som kan göra anspråk på att ha de rätta svaren, istället för att lägga tid på att leta efter någon som kan ta reda på vilka de relevanta frågorna är, och hur man ska besvara dem (Nolan 2002:93). Antropologen är en expert, men tillhandahåller inte färdigställda svar, utan tekniker för hur man upptäcker och tolkar. Antropologen kan presentera olika synsätt och beskriva hur människor tänker, känner och agerar när världen förändras. Antropologen har förmågan att redogöra för komplexa, ofta dolda relationer vilket är unikt och värdefullt som bidrag i biståndssammanhang (Gardner och Lewis 1996:152). Antropologens största tillgång är förmågan och viljan att acceptera den fakta som framkommer från fältundersökningar. Just denna förmåga kan vara en irritationskälla för andra specialister i biståndsprojektet, menar Nolan. Han skriver att antropologen är en person som utmanar och ifrågasätter antaganden och därför kan skapa osäkerhet i arbetet med bistånd (Nolan 2002:73). Just detta såg vi exempel på i case 5 som illustrerar hur antropologen har förmågan att acceptera verkligheten, att i stort alla kvinnor går till bundu med eller utan UNICEFs ekonomiska stöd och att det går att samarbeta med den del av förbundet som redan arbetar med att stödja traumatiserade kvinnor. Men denna information blev alltför utmanande för UNICEF.

7.4 Case 7 Kvalitativa verktyg

Esse Nilsson på Sida menar att antropologer generellt har kunskap och tekniker som är mycket användbara inom biståndsarbete. Hon menar att antropologer ofta är engagerade och har en förmåga att sätta folk i centrum. "Antropologer börjar där folk är och har en nyfikenhet på hur människors relationer ser ut", menar Nilsson. "Antropologiska arbetsmetoder som är användbara inom bistånd är exempelvis att man arbetar med kvalitativa verktyg, det är precis

det vi är ute efter i social analys", säger Nilsson. "Vi räknar inte huvuden utan vi interagerar med folk och frågar och försöker hitta orsakssamband" säger Nilsson. "Deltagande observation och deltagande metodik är centrala arbetsmetoder. Vi på Sida använder oss av semistrukturerade intervjuer och triangulering, det vill säga att man kollar upp två källor som verkar stå i överenskommelse med en tredje källa, för att förvissa sig att det ligger till på det sättet", berättar Nilsson. Men Nilsson påpekar att det inte alltid måste vara antropologer som gör det här jobbet. Man får inte automatiskt verktyget för detta genom att gå igenom en antropologisk utbildning, menar hon. "Det här är en kombination av antropologi i bakgrunden

plus att man har jobbat i ett sammanhang där erfarenhet från arbete med fattigdomsfokuserade analyser ger rätt kompetens", menar Nilsson. Nilsson håller med om att kvantitet och produktion ofta styr agerande på biståndsfältet. Men både och måste finnas. "På en organisation som Sida handlar det om att göra stora insatser. Det är det som vi har tagit på oss", säger Nilsson. "I det internationella sammanhanget vi ska leva upp till 1% kravet. Vi måste säkra volymflödet framför allt för partnerländernas skull, för att de ska kunna planera sin utveckling", menar Nilsson. Samtidigt beskriver Nilsson att man också måste ha lite koll på hur kvaliteten ser ut i de här lite större insatserna, såsom programstöd och generell budgetstöd. "För att kunna göra det så måste vi också ha mindre projekt och mindre program, eller mindre kontrollgrupper. Där tittar vi kvalitativt på ett urval av hur de här större massorna faktiskt får det", menar Nilsson. Detta görs genom 'case studies', eller 'reality checks'. Arbetet utför ofta av antropologer som arbetar som konsulter åt Sida. "Ett problem med kvalitativ metod är att det inte går att mäta eller räkna på traditionellt sätt" säger Nilsson. Hon beskriver hur de få antropologer som har jobbat på Sida ständigt har blivit ifrågasatta, och många har tyvärr slutat. Detta case visar att man som en paradox till de efterfrågade goda egenskaperna hos antropologer och antropologiska arbetsmetoder har problem med att mäta resultatet av kvalitativ metod på Sida. Det är inte självklart heller att antropologer är givna experter på fältet, även om man värdesätter den formen av kunskap på Sida.

7.5 Case 8 Kulturell kompetens

Sverker Finnström menar att antropologisk involvering i biståndsorganisationer i till exempel Uganda, där han själv har bedrivit många års forskning, i grunden kan vara bra. Antropologer kan bidra med fördjupad förståelse över lokala maktstrukturer, lokalpolitiken och lokalhistoria, menar Finnström. Men han anser att det är viktigt att påpeka att det finns folk på plats som kan det här mycket bra. Genom åren har han i sin forskning lärt känna och arbetat med många ugandier som har mycket bättre förståelse av sin egen kultur och kan göra att lika bra eller bättre jobb där än han själv. "Från antropologin vet vi att den formella utbildningen inte betyder allting. Det handlar ofta om en informell kunskap, en kulturell kompetens som kan vara ännu mer viktig", säger Finnström. Som exempel nämner han hur Rädde Barnen hörde av sig till honom och ville att han skulle göra en undersökning om barn i Uganda som

försökte komma undan rebellkidnappningar och hur man skulle hantera det. "För mig var ämnet väldigt intressant", men jag tipsade dem om en av mina ugandiska medarbetare och sa att de kunde anställa honom istället. Men det gjorde de aldrig. Jag tror att det finns en idé om att konsulterna ska komma från väst", säger Finnström. Han menar att det är alldeles för många konsulter från Sverige och väst som flyger till ett ställe som Uganda istället för att man hyr in lokala medarbetare. Sida hyr ofta in sina egna konsulter från sitt huvudkontor, istället för att utnyttja de folk som finns på plats som faktiskt har mycket att säga till om och har mycket kunskap och mycket åsikter. Den kunskapen värderas inte lika högt. Ytterligare en aspekt av denna problematik är att biståndet på det här sättet återvänder till svenska/västerländska plånböcker menar Finnström. "De stora kostnaderna i de här sammanhangen är lönekostnader, och konsulterna och biståndsarbetarna är svenskar eller västerlänningar till stor del. Om man istället skulle anställa lokala medarbetare skulle dom även på så sätt få del av biståndet", menar Finnström.

Numera används termen utvecklingssamarbete för att betona att det handlar om ett gemensamt arbete för att förbättra livsvillkoren för fattiga människor. Ändå blir det tydligt i detta case att verkligheten ofta präglas av det dominansförhållande som råder mellan biståndsgivare och biståndsmottagare. Den lokala kunskapen värderas inte lika högt som den västerländska. Antropologen, som i det här fallet kommer från väst, ser dock inte på lokal kunskap som en konkurrent till sin egen kunskap utan framhåller lokal kunskap som värdefulla tillgångar i utvecklingsprocessen.

7.6 Disciplin eller yrke?

Nolan (2002 :262) menar att det finns många problem att applicera antropologisk kunskap på de behov som existerar inom biståndsvärlden. Det beror inte på att antropologisk kunskap inte är relevant för fältet, utan på grund av att utexaminerade antropologer ofta saknar den typ av träning som krävs för att arbeta utanför den akademiska sfären. Kritiken han presenterar av antropologer som arbetar inom biståndsvärlden är mycket dramatisk, som "krympingar inom biståndsvärlden", och att antropologer ofta är ovilliga och oförmögna att vara så 'service minded' som krävs för att uppnå förbättringar (Ibid:254).

7.7 Case 9 Exempel på att antropologen måste anpassa sig till biståndsfältet: .

. "Vi talar olika språk"

Esse Nilsson på Sida menar att det kan vara skillnad på praktiskt arbetande antropologer och de antropologer som är verksamma inom forskningen. Praktikerna är ofta väl insatta i biståndsvärldens krav och behov medan forskarna ofta talar ett "annat språk". "Det händer ibland att vi inte kan använda deras material, vi lever i lite skilda världar", menar Nilsson. "Men ibland kan det även vara så att det är vi, folk på Sida som inte heller förstår värdet av den antropologiska forskningen, problemet går åt båda hållen", understryker hon. Nilsson menar att antropologer har tendensen att bli lite för problematiserande och för abstrakta för det man vill ha. På en organisation som Sida vill de ha konkreta utsagor och rekommendationer, som de direkt kan applicera i sin verksamhet. "Det handlar inte om forskning, man måste gå mot förenkling istället för problematiserande", menar Nilsson.

"Forskning är att fördjupa, problematisera, bygga upp nya frågeställningar. Här behöver vi ju svaren". Nilsson understryker dock att det är komplexa verkligheter vi befinner oss i, och att hon har all respekt för att man inte ska komma med trivialiserande utsagor om hur

verkligheten är beskaffad. Men samtidigt menar hon att rollen som antropolog i Sidas verksamheter innebär att man tar med sig sin antropologiska kunskap samtidigt som man försöker hitta konkreta områden där man kan ge stöd och råd hur utvecklingsarbetet ska se ut. "Man kan inte komma in på Sida och säga att allting är relativt, man kan inte vara alltför relativistisk, det går inte", säger Nilsson. Hon anser att mer tillämpad antropologi och metodik i utbildningen skulle göra antropologer bättre rustade för fältet. "Generellt sett bör man också hänga med i vad som händer i utvecklingssamarbetet så att man kan avgöra vilka möjliga ingångar som finns, om man vill gå in som antropolog och arbeta med bistånd", säger

Nilsson. Hon menar också att man bör ha väldigt god kännedom och kunskap om hur det internationella utvecklingssamarbetet ser ut. "Det är viktigt att kunna avgöra var den antropologiska diskursen och kunskapen passar in", säger hon. Nilsson refererar till Storbritannien där hon menar att antropologerna kan biståndsvärlden bättre än de svenska antropologerna. Det finns en större växelverkan mellan universiteten och biståndet och antropologerna lyckas bättre med att överbrygga klyftan mellan teori och praktik. "I Sverige görs dock försök att göra glappet mindre mellan forskarvärlden och biståndet. Vi får i gång möten och vi har konferenser och detta ger bra resultat, men det behöver ta större plats i organisationen", menar Nilsson. Enligt Bourdieu måste man känna till fältets spelregler för att lyckas. Han kallar detta "en känsla för spelet", vilket innebär att man likt tennisspelaren inte befinner sig där bollen är utan där den kommer att falla ner. Man placerar inte sig själv och man placerar inte sitt kapital där vinsten finns utan där den kommer att finnas (Bourdieu1995:129). De antropologer som arbetar praktiskt på biståndsfältet verkar ha skaffat sig mer av denna "känsla för spelet". Det som Nilsson efterlyser när hon säger att "det är viktigt att kunna avgöra var den antropologiska diskursen och kunskapen passar in" och att det är viktigt att "känna till biståndsvärldens krav och behov". Dessa krav och behov är bland annat konkreta utsagor och rekommendationer från antropologen.

7.8 Framtida förändringar

För att antropologin som disciplin ska kunna respondera och uppfylla de krav som finns inom biståndsvärlden menar Nolan (2002:60-62) att utbildningen för antropologer måste förändras. Antropolog måste bli ett yrke. En disciplin är ett sätt att se på världen, utifrån vissa rättesnören, men denna kunskap behöver inte vara praktiskt nyttig. En disciplins konversation är i stort sett med sig själv. Detta står i kontrast mot en profession där man strävar efter att göra all kunskap användbar. En profession konversation är utåtriktad mot kontakter och klienter, även om den är teoretiskt baserad. En profession existerar i förhållande till de olika grupper och individer som värderar vad professionen har att erbjuda och dessa är villiga att betala för detta. Nolan menar att antropologin på samma sätt behöver bli mer flexibel och börja respondera på behoven från marknaden, i det här fallet biståndsfältet för att nå framgång. Framför allt förespråkar han att studenterna utbildas i de metoder och den kunskap

som är relevant inom biståndsarbete och att de utrustas med tekniker för hur man inför antropologisk kunskap i planeringsarbete och praktik. Då menar Nolan att antropologerna kommer att inta de ledande positionerna på biståndsfältet. Nolan uppmanar antropologer to "move up" och inta mer centrala positioner inom biståndsvärlden, och allra viktigast är det att se till att fler antropologer arbetar med policyarbete inom biståndsindustrin, vilket han

beskriver som en naturlig roll för antropologer (Ibid). Rent praktiskt innebär det att man även måste utveckla mentorprogram och nätverkprogram som aktivt hjälper studenter med exempelvis arbetssökande och att man spårar var redan utexaminerade studenter arbetar och med vad de arbetar. Dessa praktiskt orienterade program behöver stå i förbindelse med biståndsorganisationer och biståndsinstitutioner. För att utbildningen ska bli professionell menar Nolan att programmen bör kunna mätas mot klara standarder som sätts av klienter istället för akademiska kollegor (Ibid:261).

8. FÖRBÄTTRA SIN POSITION PÅ FÄLTET

Vad kan då antropologen göra för att förbättra sin position på biståndsfältet och skaffa sig det som Bourdieu (1995:129) kallar "en känsla för spelet? Nolan (2002:261-262) uppmanar antropologer "to move up" och inta ledande positioner när det gäller biståndsvärlden. Men väldigt många antropologer arbetar med programutvärderingar istället för direkt policyarbete. Det är också vanligt att antropologer har administrativa positioner och inte får syssla med direkta vetenskapliga arbeten. Dessutom kan det vara skrämt med karriärmöjligheterna för antropologer på biståndsfältet. Inom USAID till exempel finns i stort sett inga karriärpositioner utformade för antropologer eller sociologer. Trots att 75 personer anställda av organisationen i början av 90-talet hade antropologisk examen (Edelman och Haugerud 2005:42). Det kan också vara svårt som antropolog på biståndsfältet att fortsätta vara specialist och upprätthålla sin läsning och kontakter med andra medlemmar av disciplinen. Om man i stället intar positionen som generalist ökar möjligheterna att kunna förbättra sin position och sitt inflytande på fältet (Ibid:47).

8.1 Strategier

En viktig strategi för den antropolog som vill fortsätta att arbeta på biståndsfältet är framför allt att kunna förklara och demonstrera användbarheten av sina metoder och tillvägagångssätt inför icke antropologiska kolleger. Mycket viktigt är att kunna presentera användarvänlig data. De flesta policyarbetare har helt enkelt inte tid att gå igenom långa teoretiska arbeten. Beskrivningar i etnografiskt presens är en problematisk metod eftersom det inte sätter fokus på social förändring. Korta resuméer och praktiskt utformade diskussioner i dokumentform brukar välkomnas bättre. Det är viktigt att reflektera mycket över användbarheten av det material man har producerat för de organisationer som man är anställd av (Gardner och Lewis

1996: 134-135, Edelman och Haugerud 2005:46-47). Ytterligare en strategi som kan leda till en bättre position på biståndsfältet är att satsa mycket på att skapa goda relationer till övriga

specialister och medarbetare i organisationen. Edelman och Haugerud menar att man som antropolog på biståndsfältet måste lägga ner mycket tid och arbete på de institutionella relationerna, faktiskt mer än på det intellektuella arbetet i fältet (Edelman och Haugerud 2005:47). I case 2 beskriver Utas att det saknas kanaler för att kunna påverka och förändra nerifrån och upp i biståndsvärlden. Som konsult är möjligheterna att förändra begränsade. Man kan komma närmare en förändring genom att vara en del av ett större forskarkollektiv där man producerar texter som man aktivt presenterar för Sida, UD och andra organisationer.

8.2 Case 10 Exempel på strategi: "Att påverka biståndsfältet"

Sverker Finnström menar att det som forskare kan vara väldigt svårt att nå ut med sina mer populära hållna texter. "Det är en hård marknad där ute i debatt- och media klimatet vilka som får publicera sig eller inte" säger Finnström. Han menar att man kan påverka biståndsfältet genom att skriva debatttexter, vara med i seminarier och gärna offentliga seminarier som inte bara vänder sig till antropolog kollegor. En annan strategi som han själv har tillämpat är att samarbeta med kompetenta journalister. "Jag kan skriva en avhandling eller en rapport som Sida inte bryr sig så mycket om, men sen kan en journalist som Bengt Nilsson intervjua mig och komma till Uganda och jag kan guida runt honom och så kan han skriva en bok som får större genomslag", säger Finnström. Boken heter Sveriges afrikanska krig (2008). "Som journalist vill ju Nilsson ställa allting lite på sin spets, det är hans jobb som journalist. Jag skulle inte uttrycka mig på samma sätt och jag håller inte heller med om allting som står i boken, men i stora drag pratar vi om samma saker", säger Finnström. Detta case illustrerar ytterligare strategier för att påverka biståndsfältet. Genom att påverka biståndsfältet kan man få en bättre position och öka sitt inflytande.

8.3 Övertalning

Alla som arbetar inom biståndsfältet borde ställa sig frågan: hur påverkas de människor som tar emot biståndet av detta projekt? Om man inte tycker att projektets lösningar är bra för mottagarna och man vill stanna kvar på fältet finns det bara en strategi att ta till, nämligen att försöka övertala övriga inom projektet att det finns andra tillvägagångssätt och lösningar på problemen än de redan verksamma. Misslyckas antropologen med denna manöver finns bara två alternativ, "either fall into line or get out" (Nolan 2002: 85). Sådana är spelreglerna som finns på biståndsfältet och som antropologen måste känna till för att "behärska spelet".

9. AVSLUTANDE DISKUSSION

I denna D-uppsats har jag fokuserat på antropologen som aktör på biståndsfältet. Biståndsdiskursen kan benämnas som ett fält i Bourdieus mening, eftersom den existerar som "en egen värld" och är relativt autonom. Biståndsfältet "lyder under sin egen logik" (Broady 1996: 61-63) och därmed existerar vissa spelregler och krav som de antropologer som träder in på fältet måste anpassa sig till. Syftet med denna uppsats var dels att analysera dessa faktorer som påverkar, styr och begränsar antropologens handlande på biståndsfältet. Dels var det att ta reda på vilken status och position antropologer har på biståndsfältet och vilka roller och uppgifter som präglar detta arbete. I början av uppsatsen skrev jag även att jag ville undersöka hur den praktiska antropologin förhåller sig till den akademiska antropologin. För att illustrera det manöverutrymme som existerar för antropologer på biståndsfältet valde jag att presentera några case som etnografiska exempel. Jag ställde också följande frågor i början av uppsatsen: Har antropologen det förhållande till biståndsfältet som Bourdieu beskriver som *illusio*? Vilka förhållanden, regler och krav påverkar och begränsar antropologens agerande på biståndsfältet? Är det möjligt för antropologen att förbättra sin position på fältet? Vilka strategier kan antropologen använda sig av? Finns det någon vinst för antropologen på biståndsfältet i form av symboliskt kapital? Utifrån litteraturen och mina intervjuer i uppsatsen har jag dragit slutsatsen att de flesta antropologer som jobbar på biståndsfältet drivs av fältets *illusio*. Detta innebär att de tycker att bistånd i grunden är något bra som kan hjälpa människor. Men det behöver däremot inte innebära att de är nöjda och helt belåtna med på vilket sätt biståndet bedrivs eller de strukturella faktorerna på biståndsfältet. Tvärt om vill jag påstå att alla antropologerna som jag har presenterat i mina case har ett explicit syfte att utmana de dominerande på biståndsfältet. När det gäller symboliskt kapital har jag kommit fram till att antropologer likaväl som andra aktörer på biståndsfältet kan räkna det förtroende, anseende och status som man får genom att jobba för en biståndsorganisation med ett tillsynes oegennyttigt motiv som symboliskt kapital. En viktig del i detta resonemang är dock att antropologer som arbetar med bistånd inte alls behöver ha gjort upp en nyttokalkyl över sitt handlande, utan att de istället som Bourdieu (1995:127,133) uttrycker det, har "skaffat sig en känsla för spelet", vilket

innebär att man lyckas på fältet och kanske belönas med en bättre position.

Jag har kommit fram till att biståndsfältets aktuella doxa, det vill säga tron på vad som är rätt

form av bistånd, i de flesta fall är starkt sammankopplat med vad Nolan (2002: 233) kallar för

"the technician mindset". I mina intervjuer med antropologer som har arbetat på biståndsfältet är det tydligt att kvantitet och produktion är avgörande faktorer för definitionen av ett lyckat biståndsprojekt. Verkligheten ska analyseras utifrån siffror och formler. Dessa krav inom biståndsvärlden begränsar starkt antropologens handlande, eftersom de till sin natur är raka motsatsen till det antropologiska tänkandet när det gäller holistiskt synsätt och kvalitativa verktyg. I uppsatsen har det i flera sammanhang blivit tydligt att den antropologiska kunskapen inte värderas tillräckligt högt på biståndsfältet. Även om biståndsorganisationer efterfrågar antropologer betyder det inte automatiskt att de har en hög status i förhållande till övriga specialister. Ett tydligt problem är exempelvis skrivandet av rapporter. Biståndsorganisationerna kan ibland inte använda antropologiska rapporter då de upplevs som alltför abstrakta. Ett krav från exempelvis Sida är att rapporterna ska bestå av konkreta utsagor och rekommendationer som de direkt kan applicera i sin verksamhet (se case 9). Erwin (2005: 242) framhåller hur oerhört viktigt det är att antropologisk kunskap och färdigheter verkligen blir använda inom biståndsarbete. Han uppmanar antropologer att ställa sig frågan vad policyarbetarna vill veta i förväg, innan man sätter igång att arbeta (Erwin 2005: 233). Rew (1985:188-189) går så långt att han ifrågasätter om antropologer över huvudtaget behövs inom biståndsdiskursen om de ändå inte kan skriva användbara rapporter. Antropologiska texter som passar utmärkt i den akademiska världen kan sakna både poäng och klarhet om de mäts mot annorlunda standards på biståndsfältet. Om det så krävs menar Rew att det är bättre att tona ner antropologin inom biståndsdiskursen istället för att sträva efter en egen unik identitet (Ibid). För att kunna skapa förändring på biståndsfältet måste man agera inom de ramar som redan existerar där. Är det då ett nederlag att antropologer anpassar sig till biståndsdiskursen? Escobar skriver "anthropologists buy in to the discourse" (Escobar cit i Gardner and Lewis 1996: 77). Egentligen inte menar Rew (1985: 188-189) som hävdar att antropologer faktiskt måste anpassa sig till biståndsdiskursen om de ska kunna bidra till att lösa praktiska problem. Nolan (2002:150) driver frågan ännu längre när han skriver att antropologer som arbetar med bistånd måste bli mer "service minded". Policy arbetarna/beslutsfattarna vet att ingen strategi är ideal. Ändå måste de ta beslut. Antropologen å andra sidan vill lära sig om situationen och

strävar efter det ideala resultatet (Ibid). Grillo (1985: 23) menar att antropologer och beslutsfattare startar från olika premisser, och därför uppstår problem.

När det gäller förhållandet mellan akademisk och praktisk antropologi har jag kommit fram till att det finns vissa avgörande skillnader, främst gäller detta arbetssätt och arbetsrelationer. Den praktiska antropologen är ofta en "anhängare" som måste anpassa sitt arbetssätt till den organisation man arbetar för. Den praktiska antropologen kritiserar starkt av den akademiska för sin roll som medhjälpare till förändringar som genomdrivs på ojämlika villkor inom biståndsvärlden. Dessutom finns synen på praktisk antropologi som mindre teoretisk och mindre kvalificerad i förhållande till den akademiska. Många antropologer från den praktiska sidan håller med om att det är svårt att sammanlänka dessa olika världar, medan andra inte tycker att skillnaderna behöver utgöra några problem, och att all antropologi med fältarbete borde kallas för praktisk. I case 3 får vi dessutom veta att biståndsrelaterat arbete värderas som "den tredje uppgiften" inom den akademiska världen. Det går ganska lätt att kritisera biståndsdiskursen för att vara neoimperialistisk, oetisk, och full av brister. För vissa räcker det som anledning att inte involvera sig på biståndsfältet. Men antropologisk kunskap är så viktig och behövd i de nödställda nationerna menar Cochrane, att "[...] there is little justification for moralizing to that extent that nothing gets done" (Cochrane cit i Grillo 1985:30). De antropologer som ger sig in på biståndsfältet får dessutom ta emot en dubbel bestraffning. Från den akademiska världen kommer kritiken som uppkommer ur förhållandet mellan "ren" och praktisk antropologi. Antropologen ifrågasätts också av andra aktörer på biståndsfältet, som representerar andra discipliner. I det långa loppet kan man ändå hävda att biståndsdiskursen är bättre med antropologisk medverkan än utan, men det fråntar inte den enskilde antropologen sitt politiska och etiska ansvar (Grillo 1985: 30). Antropologen måste själv analysera sin egen position på fältet och inta en reflexiv ställning. Att antropologer kan arbeta inom etiskt tveksamma domäner blev mycket tydligt i exemplet från Pentagon. När det gäller biståndsaktioner är det nog i praktiken svårt att som antropolog ha exakt kunskap och kontroll över resultatet av ens medverkan. Utifrån de intervjuer jag har gjort får jag känslan av att det ofta visar sig först efteråt vilken betydelse och inverkan antropologens medverkan har haft. Trots de problem som har presenterats i uppsatsen är det tydligt att antropologens kunskaper och kvaliteter är värdefulla på biståndsfältet. Jag har kommit fram till att de vanligaste

uppgifterna för antropologer som arbetar på biståndsfältet är att samla och analysera information. Ofta anlitas antropologer för att skapa ett initialt ramverk, det vill säga framing. Denna information används av dem som planerar projektet. En annan vanlig uppgift för

antropologer är att utvärdera resultat av projekt och program, det vill säga assessment. Antropologen arbetar med domänanalys och identifierar stakeholders, vilkas medverkan ofta är helt avgörande för om projektet blir lyckat. Antropologer anlitas i alla faser av biståndsprojekt, men det blir allt vanligare att antropologer arbetar med policyarbete och planering. Jag har även kommit fram till att antropologen ofta får olika roller på biståndsfältet. Eftersom antropologen har förmågan att förflytta sig mellan olika kulturella världar blir han eller hon utsedd till medlare, talesman och även lärare. Antropologen kan sätta sig in i och presentera lokal kunskap för dem som planerar biståndsprojekt, och enligt flera författare är det också antropologens plikt att ställa sig på de dominerades sida på biståndsfältet. Antropologen bör arbeta för ökat inflytande över resultaten av biståndsprojektet hos de svagare sektionerna i det lokala samhället (Gardner and Lewis 1996: 135). Antropologen är specialister på att analysera sociala faktorer som rör människor i all kulturell mångfald (Skar 1985:2), men på biståndsfältet kan denna expertroll te sig både otydlig och problematisk. Antropologen sitter inte på färdiga svar, utan tekniker för hur man upptäcker och tolkar. Antropologen har förmågan och viljan att acceptera de fakta som kommer fram från fältundersökningar. I flera av fallen såg vi exempel på hur just denna förmåga hos antropologerna blev problematiskt för organisationerna att hantera. Flera rapporter begravdes eller sanerades eftersom de inte stämde överens med organisationernas agenda och bild av situationen. Eftersom det så att säga ligger i fältets natur att reproducera sig själv är möjligheterna att kunna påverka och förbättra sin position begränsade på biståndsfältet. Som antropolog måste man spela efter fältets regler. Strategier som jag har lyft fram i uppsatsen för att förbättra sin position är framförallt att kunna demonstrera användbarheten av antropologiska arbetsmetoder. Som antropolog på biståndsfältet bör man fundera mycket över användbarheten av det material man har producerat. Ytterligare en strategi som kan leda till en bättre position, och möjlighet att påverka fältet, är att satsa mycket på de institutionella relationerna. Övertalning presenteras som en sista utväg för antropologen som vill uppnå förändring. Flera av mina informanter menar att det är svårt att påverka biståndsdiskursen när man arbetar som exempelvis konsult. Om man tillhör ett större forskarkollektiv som

publicerar texter kan man presentera sitt material för organisationer och myndigheter. I case 10 såg vi även exempel på hur antropologer kan samarbeta med journalister och på så sätt nå ut med sitt budskap.

Avslutningsvis kan man säga att det har blivit tydligt i uppsatsen att biståndsfältet liksom alla andra fält är ett kamp- eller konkurrensfält. "Striden" om de olika positionerna kan bara utkämpas utifrån de spelregler som existerar på fältet. Antropologer som ger sig in på biståndsfältet lär sig förr eller senare dessa spelregler och "skaffar sig en känsla för spelet" (Bourdieu 1995: 129). Min personliga övertygelse efter att ha skrivit denna uppsats är att antropologer är mycket viktiga aktörer på biståndsfältet. Under rätt former kan development vara antropologins "moral twin" i stället för "evil twin" (Ferguson 2005:148-150, Edelman och Haugerud 2005:46) . Men det är ju upp till var och en att avgöra. För att träda in på biståndsfältet krävs ju nämligen, som Bourdieu uttrycker det, att man själv tror att "spelet smakar mer än det kostar" (Bourdieu 1995: 127).

10. LITTERATUR

Arce, Alberto and Long, Norman. 2000.

"Reconfiguring modernity and development from an anthropological perspective" i *Anthropology, Development and Modernities*. Edt Alberto Arce

and Norman Long. London, New York: Routledge

Berg, Lasse. 1987 *Vem hjälper biståndet?* Stockholm: Rabén & Sjögren

Bertelsen, Björn Enge 2008 *Det antropologiske prosjektet og det militære prosjektet*. Noen

tanker, opublicerad artikel. Mars 2008.

Bertelsen, Björn Enge och Kårtveit, Bård 2007, *Antropologer i krigens frontlinje* i *Dagbladet*

2007-10-23

Bourdieu, Pierre 1995. *Praktiskt förnuft: Bidrag till en handlingsteori*. Göteborg: Daidalos

AB.

Broady, Donald. 1996 "Kapital, habitus och fält" i *Kunskapsmål, teori, empiri*. Red. Anders

Gustavsson. Uppsala Universitet Etnologiska institutionen (distributör).

Cohen, Patricia 2008. "Pentagon to Consult Academics on Security" i *New York Times*

080618

Easterly, William 2006 *The white mans burden: why the west's effort to aid the rest have*

done so much ill and so little good. New York: Penguin Press

Edelman, Marc and Haugerud, Angélique 2005 "Introduction: The Anthropology of

Development and Globalization" i *The Anthropology of Development and Globalization, From Classical Political Economy to Contemporary*

Neoliberalism Edt Marc Edelman and Angélique Haugerud.

Ellen, Roy 2002 "Déjà vu, all over again, again: reinvention and progress in applying local

knowledge to development" i *Participating in Development: Approches to Indigenous Knowledge* Eds: Paul Sillitoe, Alan Bicker & Johan Pottier.

London

and New York: Routledge

Ervin, Alexander. M 2005 *Applied Anthropology: Tolls and Perspectives for Contemporary*

Practice 2nd ed. Boston: Pearson/ Allyn and Bacon

Escobar, Arturo 1995 *Encountering Development: The Making and Unmaking of the Third*

World. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Ferguson, James 2005 "Anthropology and Its Evil Twin: "Development" in the Constitution

of a Discipline" i *The Anthropology of Development and Globalization, From*

Classical Political Economy to Contemporary Neoliberalism Edt Marc Edelman

and Angélique Haugerud.

- Finnström, Sverker 2008a Living with bad surroundings, war, history and everyday moments in Northern Uganda. Durham: Duke University Press
- Finnström, Sverker 2008b "Inget bistånd är neutralt" I Svenska Dagbladet 12 December 2008.
- Gardner, Katy and Lewis, David 1996 Anthropology, Development and the Post-modern challenge. London: Pluto press.
- Grillo, Ralph 1985 "Applied Anthropology in the 1980:s retrospect and prospect" i Social Anthropology and Development Policy, Eds Ralph Grillo and Alan Rew. London and New York: Tavistock Publications.
- Gulliver, P.H 1985 "An Applied Anthropologist in East Africa during the Colonial Era" i Social Anthropology and Development Policy, Eds Ralph Grillo and Alan Rew. London and New York: Tavistock Publications.
- Hjort af Ornäs, Anders 1989 "Biståndskultur i utvecklingsmodeller" i Hvor mange hvite elefanter: Kulturdimensjonen i bistandsarbeidet. Red Thomans Hylland Eriksen. Oslo: AD Notam Forlag AS.
- Hobart, Mark 1993 "Introduction: The growth of Ignorance" i An Anthropological Critique of Development: The growth of Ignorance. Ed Mark Hobart. London: Routledge.
- Kalliokoski, Sophia 2002 Biståndsfältet, en analys av biståndsdiskursen utifrån Bourdieus fältteori (C-uppsats) Högskolan Dalarna
- Karlström, Bo 1996 Det omöjliga biståndet: om utvecklingens mekanismer och det offentliga biståndets roll. Stockholm: SNS förlag (Studieförbundet Näringsliv och Samhälle).
- Kassam, Aneesa 2002 "Ethnotheory, ethnopraxis: ethnodevelopment in the Oromia regional state of Ethiopia" i Participating in Development: Approches to Indigenous Knowledge Eds: Paul Sillitoe, Alan Bicker & Johan Pottier. London and New York: Routledge
- Millwood, David och Gezelius, Helena 1985 Bra bistånd: en studie av kvalitet i små projekt. Stockholm: Sida.
- Nilsson, Bengt 2008. Sveriges Afrikanska krig. Stockholm:Timbro.
- Nolan, Riall 2002 Development Anthropology: Encounters in the Real World. Oxford, Colorado: Westview Press.
- Odén, Bertil 2006 Biståndets idéhistoria: Från Marshallhjälp till Millenniemål. Stockholm: Studentlitteratur

Purcell, Trevor and Akinyi Onjoro, Elizabeth 2002 "Indigenous knowledge, power and parity: models of knowledge integration" i Participating in Development: Approches to Indigenous Knowledge Eds: Paul Sillitoe, Alan Bicker & Johan Pottier. London and New York: Routledge

Rohde, David 2007 Army Enlist Anthropology in War Zones i New York Times 071005.

Rosander, Andreas 2007 Barngala för solidaritet i Borlänge Tidning 071012.

Skar, Harald.O 1985 "Introduction" i Anthropological contributions to planned change and development Ed Harald O Skar. Göteborgs Universitet

Schönhuth, Michael 2002 "Negotiating with knowledge at development interfaces: anthropology and the quest for participation" i Participating in Development: Approches to Indigenous Knowledge Eds: Paul Sillitoe, Alan Bicker & Johan Pottier. London and New York: Routledge

Sillytoe, Paul 2007 "Local science vs. Global Science: an Overview" i Local science vs. Global Science: an Overview: Approaches to Indigenuos Knowledge in International Development, Ed Paul Sillytoe. New York and Oxford: Berghahn

Books

Swants, Marja-Liisa1985 " The Contribution of Anthropology to Develoment Work" i Anthropological contributions to planned change and development Ed Harald O Skar. Göteborgs Universitet

